

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

◆ ΤΟ 1821 (Καθγ. Α. Ν. Τσιριντάνη)	65
◆ ΟΙ ΠΡΟΔΡΟΜΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΩΤΟΜΑΡΤΥΡΕΣ ΤΟΥ 1821 (Νικ. Θ. 'Αρβανίτη)	66
◆ ΠΤΥΧΕΣ ΑΠΟ ΤΑ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ ΚΑΙ ΤΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΩΝ ΜΕΓ. ΔΥΝ. ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ (Γεωργ. 'Αχ. Παπαδημητρίου) ...	71
◆ Η ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΣΤΟ ΓΕΝΟΣ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ (Β. Χ. Χαραλαμποπούλου)	76
◆ ΟΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΥΖΥΓΩΝ ΑΠΟ ΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗΣ ΑΠΟΨΕΩΣ (Φιλολάου Δημητρίου)	79
◆ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ (Χαρ. Μπαμπίλη)	84
◆ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ: Η ΕΥΘΥΝΗ (Πανορμίτη)	87
◆ ΣΧΟΛΙΑ (Β. Κ. Σταθάκη)	88
◆ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ (Ποίημα Νικ. Θ. 'Αρβανίτη)	89
◆ ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΗΝ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ (Καθγ. Χρ. Γιαμβριά)	90
◆ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ (Τομ. 'Ενημερώσεως τῆς Χ.Ε.Ε.)	91
◆ Η ΣΤΗΛΗ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ (Α.Γ.)	94
◆ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ	95

ΕΤΟΣ 68οv

ΜΑΡΤΙΟΣ 2005

ΑΡΙΘ. 659

€ 1,20

Πρὸς τοὺς κ. κ. συνδρομητὰς τῶν «Ἀκτίνων»

Μὲ τὴν ἐναρξὴ τοῦ νέου ἔτους ὑπενθυμίζομε στοὺς φίλους συνεργάτας - συνδρομητὰς μας, τὴν ἀνάγκη νὰ ἀνανεώσουν ἐγκαίρως τὴ συνδρομὴ τους γιὰ τὸ ἔτος 2005.

Συνδρομὴ διὰ τὸ 2005 € 12.

Παρακαλοῦμε διὰ τὴν ἐγκαιρον καταβολὴν τῆς συνδρομῆς ὥστε νὰ συνεχίζεται τακτικὰ καὶ ἀπρόσκοπτα ἡ κυκλοφορία τῶν «Ἀκτίνων».

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΟΥΣ 2005

Ἐσωτερικοῦ: € 12 - Κύπρου: £ 9 - Ἐξωτερικοῦ γενικῶς: € 30

Ἡ συνδρομὴ καταβάλλεται εἰς τὰ γραφεῖα μας, Ἀθηνῶν (Καρύτση 14), Θεσσαλονίκης (Ἀγ. Σοφίας 41). Ἡμπορεῖ ἐπίσης νὰ ἀποστέλλεται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς εἰς τὸ Γραφεῖον μας τῶν Ἀθηνῶν (Καρύτση 14 - 105 61 Ἀθήνα).

Εἰδικῶς οἱ συνδρομηταὶ μας τῆς ἐπαρχίας ἡμποροῦν νὰ καταθέτουν τὴν συνδρομὴ τους, ἔναντι κανονικῆς ἀποδείξεως πληρωμῆς, στοὺς ἐθελοντὰς ἀντιπροσώπους ἢ συνεργάτας μας στὶς πόλεις ὅπου ὑπάρχουν.

Οἱ συνδρομηταὶ μας τοῦ ἐξωτερικοῦ ἡμποροῦν νὰ καταθέτουν τὴν συνδρομὴ τους εἰς τὸν λογαριασμὸν μὲ μορφή I.B.A.N. γιὰ ἐμβάσματα τῆς Eurobank μὲ ἀριθμὸ: **GR1102602010000940100366081**.

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

Έτος 68ον

ΜΑΡΤΙΟΣ 2005

Άριθ. 659

ΤΟ 1821

Ἡ 25η Μαρτίου 1821 ἔχει καθιερωθῆ (ἀνεξάρτητα ἀπὸ διαφωνίες γιὰ τὴν ἀκριβῆ ἡμερομηνία) νὰ θεωρῆται ὡς ἡ ἡμέρα ὅπου ἐξέσπασε ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση, ἐναντίον τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Καὶ ὅμως ὁ ἀγῶνας ἄρχισε πολὺ νωρίτερα. Ἐκείνη τὴν ἡμέρα τοῦ 1814, ὅταν στὴν Ὀδησοῦ τρεῖς ἔμποροι, Ἕλληνες, ἀλλὰ κάθε ἄλλο παρὰ ραγιάδες, ὁ Σκουφᾶς, ὁ Τσακάλωφ καὶ ὁ Ξάνθος, ἔκαναν τὸν πόνον ἀπόφαση καὶ τὸν στεναγμὸ σχέδιο γιὰ νὰ ὀργανωθῆ ὁ ξεσηκωμὸς. Καὶ τὸ σχέδιο ἔγινε ἔργο. Καὶ ἐπειδὴ ἔγινε ἔργο, ἔγινε ἐπανάσταση.

Αὐτὸ ἦταν τὸ ξεκίνημα γιὰ τὸν ξεσηκωμὸ τοῦ ραγιά. Καὶ ἐδῶ ὅσο καὶ νὰ πασχίσεις μὲ σχήματα *a priori* δὲν μπορεῖς νὰ χῶσεις τὶς ταξικὲς διακρίσεις, διότι, ἀπλούστατα, ἡ προσπάθεια τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας δὲν περιωριζόταν σὲ ὠρισμένη κοινωνικὴ τάξη. Ἦταν ἓνα ξεκίνημα ἀληθινὰ πανελλήνιο. Ἀπὸ τὴν Ὀδησοῦ ροδόλησε ὡς τὶς νότιες ἐσχατιῆς τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀγκάλιασε ὅλο τὸ δοῦλο Γένος. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀλήθεια... ἂν βέβαια ἐνδιαφερώμαστε γιὰ τὴν ἀλήθεια!

Καὶ στὴν ἐπανάσταση αὐτὴ ἔπαιξε ρόλο ἀποφασιστικὸ ἢ ψυχικὴ δύναμη. Καὶ τὴν ψυχικὴ αὐτὴ δύναμη τὴν ἔδωσαν οἱ δυὸ παράγοντες ποὺ μᾶς ἀπασχολοῦν σὲ τοῦτο τὸ βιβλίον. Ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ὁ Χριστιανισμὸς.

Ἄς ἀρχίσουμε ἀπ' τὸν Χριστιανισμὸ. Ἡ ἐπανάσταση ἔγινε... μὰ χριστιανοὶ καὶ ὄχι ἄθεοι ἢ θρησκευτικὰ ἀδιάφοροι τὴν ἔκαμαν. Ἀπ' αὐτὴ τὴ χριστιανικὴ Πίστη παίρνανε δύναμη ἀλλὰ καὶ καρτερία καὶ αὐτὴ ἡ χριστιανικὴ Πίστη, ἂν δὲν ἔσβηνε τὶς μικρότητες, δὲν τὶς ἄφηνε ὅμως νὰ σβήσουν τὴν Ἐπανάσταση.

Ὅμως ἡ χριστιανικὴ αὐτὴ Πίστη ἐτόνωσε τὸ δοῦλο, ἀλλὰ ἐπαναστατημένο Γένος, συνταξιοσημένη μὲ τὴν ὄνειροπόληση τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ. Ὁ ἐπαναστατημένος ραγιάς ἦταν πιά Ἕλληνας. Θυμόταν πάντα τὸν Μαρμαρωμένο Βασιλιά, τὸν τελευταῖο αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου, καὶ πίσω ἀπὸ αὐτόν, τὴν σειρὰ τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων καὶ πίσω ἀπὸ αὐτοὺς ὠνειρευόταν τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα, ὅσο λίγο κι' ἂν τὴν ἔξερε. Ὁ Χριστιανισμὸς τοῦ ἔδινε τὴν Πίστη καὶ τὴν δύναμη. Ἡ Ἀρχαία Ἑλλάδα τοῦ ἔδινε τὴν φιλοδοξία καὶ τὸ ὄνειροπόλημα. Κι' ὅταν ἡ Ἐπανάσταση τελείωσε, ὁ ραγιάς ποὺ δὲν ἦταν πιά ραγιάς, ἀναπνέοντας τὸν ἀέρα τῆς ἐλευθερίας ποὺ ἦταν «ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά», ἐνοιωθε τὴν ἐλευθερία αὐτὴ σὰν ἐλευθερία νὰ εἶναι Χριστιανὸς καὶ ἐλευθερία νὰ εἶναι Ἕλληνας.

Α. Ν. ΤΣΙΠΙΝΤΑΝΗΣ

Ἀπὸ τὸ βιβλίον «Ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες»
Ἐκδόσεις «Συζητήρις»

ΟΙ ΠΡΟΔΡΟΜΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΩΤΟΜΑΡΤΥΡΕΣ ΤΟΥ 1821

*Κάλλιο γιά τήν Πατρίδα κανέννας νά χαθῆ,
ἢ νά κρεμάσῃ Φούντα γιά ξένον στό σαθί.*

Ρήγας Βελεστινλής (Φεραίος)

Α΄ Οἱ Πρόδρομοι

Γιά νά φτάσει τὸ Γένος τὸ Ἑλληνικὸ στὴν Ἐθνεγεροσία τοῦ 1821, προηγήθηκε ἀλυσίδα ἀπὸ κινήματα καὶ ξεσηκωμούς, ἀπὸ διεργασίες καὶ πνευματικὲς ἀντιστάσεις. Ἕνας ἀπὸ τοὺς σημαντικότερους κρίκους αὐτῆς τῆς ἀλυσίδας εἶν' ἐκεῖνος τοῦ Ρήγα Φεραίου¹, ποὺ θέλει τὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση τῶν ὑποδοῦλων γιά νά μπορέσουν ν' ἀποτινάξουν τὸ ζυγὸ.

Ὁ Ρήγας ἀρχίζει αὐτὴν τὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση μὲ τὶς μεταφράσεις ξένων ἔργων καὶ τὴν κυκλοφορία τους στὰ ἑλληνικὰ γιά τοὺς «φιλομαθεῖς Ἑλληνας» ὅπως τὸ «Σχολεῖον τῶν ντελικάτων ἑραστῶν» (1790) - ἔξι διηγήματα ἀπὸ τὴν πλούσια στὸ εἶδος γαλλικὴ λογοτεχνία -, τὸ «Φυσικῆς Ἀπάνθισμα γιά τοὺς ἀγχίνους καὶ φιλομαθεῖς Ἑλληνας» (1790) - ἑρανίσματα κυρίως ἀπὸ γαλλικὰ καὶ γερμανικὰ συγγράματα, σὲ ἀπλὴ καὶ ζωντανὴ γλῶσσα μὲ σκοπὸ τὴν ἐκλαΐτευση τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων καὶ τὴν διάδοση τῶν νέων ιδεῶν τῆς ἐποχῆς του - καὶ «Τὸ Πνεῦμα τῶν Νόμων» τοῦ Μοντεσκιέ. Κατὰ τὸν διογράφο τοῦ Ρήγα, «οἱ μεταφράσεις αὐτές, νεανικὰ ἴσως γυμνάσματα, (...) μᾶς δείχνουν (...) μὴ πληθωρικὴ καὶ φιλελεύθερη ἰδιοσυγκρασία ποὺ σπάει τὰ δεσμὰ τοῦ πουριτανισμοῦ, ἀνασαίνει τὸν ἀέρα τῆς Δύσης καὶ προσανατολίζεται πρὸς τὶς νέες ιδέες τῆς ἐποχῆς»¹.

Ὁ Ρήγας γεννήθηκε γύρω στὰ 1757 (δὲν ἔχουμε δεβαία χρονολογία) στὸ Βελεστίνο.

Μαθήτευσε στὴ Ζαγορὰ τοῦ Πηλίου, ὅπου καὶ τὸ λεγόμενο «Σχολεῖο τοῦ Ρήγα», ἢ στὰ Ἀμπελάκια σύμφωνα μὲ ἄλλες τοπικὲς παραδόσεις. Τὰ Ὀρφωτικὰ τὸν βρίσκουν στὴ Θεσσαλία, ἀπ' ὅπου ἀναχωρεῖ στὰ 1777 - 1780.

Εἶναι μιὰ περίοδος «γεμάτη πολεμικὰ γεγονότα, ἐξεγέρσεις τῶν Ἑλλήνων καὶ φοβερὲς ἀντεκδικήσεις τῶν Τούρκων»². Ἀπὸ σημειώσεις τοῦ Πατριάρχη Καλλινίκου Γ' πληροφοροῦμαστε ὅτι ὁ πόλεμος ἦταν «φρικώδης» καὶ μέγας ὁ κίνδυνος ἀπὸ τοὺς Ἀλβανοὺς καὶ τοὺς Ὀθωμανοὺς, «οἷτινες πῦρ πνέουσι κατὰ τοῦ Γένους ἡμῶν». Ὁ Ρήγας βρίσκεται στὸν κυκλῶνα τῶν γεγονότων, οἱ γενίτσαροι σφάζουν τὸν πατέρα του (1776), ἀφοῦ προηγουμένως «τοῦ ἀπέκοψαν τὴν δεξιὰν χεῖρα καὶ τοῦ ἐξώρυσαν τοὺς ὀφθαλμοὺς».

Μετὰ ἀπ' αὐτὰ ὁ Ρήγας φεύγει γιά τὴν Δακία (Βουκουρέστι), «τὸ μόνον τότε ἄσυλον τῶν ἐλευθέρων Ἑλλήνων», ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Περραιβός. Κάποιοι ὑποστηρίζουν ὅτι πῆγε στὴν Κωνσταντινούπολη ὅπου προσλαμβάνεται «γραμματικὸς» τοῦ Ἀλέξανδρου Ὑψηλάντη (παπποῦς τῶν Ὑψηλάντηδων τοῦ Εἰκοσιένα). Ὁ συγγραφέας τῆς «Ἑλληνικῆς Νομαρχίας» (1806), ὁ «Ἀνώνυμος Ἑλληνας», μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ὁ Ρήγας «ἐξαερχῆς ἐπιχειρήσθη τὸ ἐμπορικὸν ἐπάγγελμα». Ὡς Ἑλληνα ἔμπορο τὸν ἀναφέρουν καὶ οἱ Αὐστριακὲς Ἀρχές. Ἄν ἔτσι ἔχουν τὰ πράγματα, καταλαβαίνουμε

πόσο οι Έλληνες έμποροι βοήθησαν στην Ανάσταση του Γένους αφού έμποροι ήταν στην Όδησο και οι ιδρυτές της Φιλικής Έταιρείας.

Στά έπόμενα χρόνια συναντάμε τον Ρήγα γραμματικό του Μαυρογένη κι έπαρχο στην Κραιόδα, όπου αφήνει τις καλύτερες έντυπώσεις, σε σημείο που η λαϊκή μούσα να λέει για αυτόν: «*Ο Θεός όταν θέλει, / ένα σαν τον Ρήγα στέλλει / μ' ένα τεχνητό βαρέλι*». Το σημαντικό γι' αυτόν είναι ότι βλέπει τους τοπάρχες του Σουλτάνου να επιδιώκουν την άποσκήριση και άνεξαρτητοποίησή τους, και ότι «ο Σουλτάνος δέν στηριζόταν παρά στις δυνάμεις των υποδούλων». Αυτό του έδραιώνει την πεποίθηση ότι οι υπόδουλοι μπορούν κάλλιστα ν' ανακτήσουν την άνεξαρτησία τους.

Η πεποίθηση αυτή του Ρήγα ισχυροποιείται από τις σχέσεις του με τους Γάλλους και το γαλλικό διαφωτισμό (χρημάτισε διερμηνέας του γαλλικού προξενείου της Βλαχίας) και κυρίως από τη Γαλλική Έπανάσταση. Μάλιστα, η Γαλλική Έπανάσταση, είχε τόσο έπηρεάσει τους Έλληνες διανοούμενους, που ο Άδαμάντιος Κοραής (ζούσε στο Παρίσι) έγραφε: «Είς τον παρόντα πόλεμον, φίλε μου, είδον πράγματα όντως έλληνικά... Μόνον οι Έλληνες έδειξαν είς τον κόσμο τοιαύτας τόλμας και μόνοι οι Γάλλοι τους μιμούνται σήμεραν. Και συνεχίζει, «δέν άκούεις άλλο την σήμεραν, πάρεξ Μαραθώνα, Σαλαμίνα, Άρτεμισιον, Λεύκτρα, Πλαταιάς...»³.

Ο Έθνομάρτυρας πιστεύει ακράδαντα στην Ανάσταση του Γένους, άρκει το Γένος να διαφωτιστεί. Στο πλαίσιο αυτού του διαφωτισμού τυπώνει τους περίφημους χάρτες του, όπως: «Νέα Χάρτα της Βλαχίας...» (1797), «Γενική Χάρτα της Μολδαβίας...» (1797), «Επιπεδογραφία της Κωνσταντινουπόλεως...» (1796). Άκολούθησαν και άλλοι χάρτες, που όλοι μαζί άποτελέσανε την δωδεκάφυλλη «Χάρτα της Ελλάδος» (1797), ένας έκδοτικός άθλος «χάριν των Έλλήνων και Φιλελλήνων», όπως σημειώ-

νε ο ίδιος.

Παράλληλα, ο Ρήγας, γράφει τον περίφημο «*Θούριον*» που είναι έτοιμος και τραγουδιέται άπ' το Σεπτέμβριο του 1796. Ο *Θούριος*, που αρχίζει με το στίχο «*Ός τότε παλληκάρια, να ζώμεν στα στενά*» κι έχει προμετωπίδα τις λέξεις: «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ - ΙΣΟΤΗΣ», είναι το έπανασταστικό μανιφέστο κι εκφράζει όλο το «πιστεύω» του Ρήγα. Με περίφημους 14σύλλαβους μάς δίνει ολόκληρο το άπελευθερωτικό σχέδιό του. Δέν επιδιώκει την έθνική έξεγερση μόνο των Έλλήνων, αλλά τη διάλυση της Σουλτανικής Αυτοκρατορίας και την έγκαθίδρυση ενός έλευθερου πολιτεύματος όπου ο κάθε λαός, «*Βούλγαροι κι Άρβανίτες, Άρμένιοι και Ρωμηοί, / άράπηδες και άσπροι*», θά διατηρή τα έθνολογικά του στοιχεία και θά σέβεται τους άλλους.

Στο άρθρο 7 του «Συντάγματός» του αναφέρει ρητά: «Ο αυτοκράτωρ⁴ λαός είναι όλοι οι κάτοικοι του βασιλείου⁵ τούτου, χωρίς έξαιρειν θρησκείας και διαλέκτου, Έλληνες, Άλβανοί, Βλάχοι, Άρμένηδες, Τουρκοί και κάθε άλλο είδος γενεάς».

Ο Ρήγας σφραγίζει με το αίμα του την άγάπη του στην Έλευθερία και την άπέχθειά του στην Τυραννία. Στις 24 Ιουνίου 1798, τη νύχτα, έπτελείται με «στραγγαλισμό» μαζί με τους έφτα συναθλητές του μέσα «στον ύγρο τάφο της φυλακής» και τα πτώματά τους πετιούνται στο Δούναβη. Το σκοτάδι ήταν ο μόνος μάρτυρας του φριχτού τέλους. Για λόγους ιστορικής δικαιοσύνης παραθέτουμε και τα όχτώ όνόματα των πρωτεργατών της Έλευθερίας: 1) Ρήγας, 40 ετών, 2) Ευστράτιος Άργέντης, 31 ετών, έμπορος από τη Χίο, 3) Δημήτριος Νικολαΐδης, 32 ετών, γιατρός από τα Γιάννενα. 4) Αντώνιος Κορωνιός, 27 ετών, έμπορος και λόγιος από τη Χίο, 5) Ιωάννης Καρατζάς, 39 ετών, λόγιος από τη Λευκωσία, 6) Θεοχάρης Γεωργ. Τουρουντζας, 22 ετών, έμπορος από τη Σιάτιστα, 7) Ιωάννης Έμμανουήλ, 24 ετών, φοιτητής της Ιατρικής, από την Καστοριά, 8) Πα-

ναγιώτης Έμμανουήλ, 22 ἐτῶν, ὑπάλληλος τοῦ Εὐστρ. Ἀργέντη.

Ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῖς ἔγραφε γιὰ τοὺς ὀχτῶ τούτους Μάρτυρες: «Ἐκχέεται τὸ γενναῖον ἑλληνικὸν αἷμα ἀπὸ τὰς φλέβας των καὶ ἵπταται ἡ μαρτυρικὴ ψυχὴ των, γιὰ νὰ ὑπάγῃ νὰ συγκατοικήσῃ μὲ τὰς αἰοδήμους ψυχὰς ὄλων τῶν ὑπὲρ Ἐλευθερίας ἀποθανόντων...»⁶.

Τὸ αἷμα τῆς Θυσίας «βλάστησε καὶ γιγάντωσε στὴν εὐκαρπῆ γῆ τῆς Ἐλευθερίας», ὑπογραμμίζει ὁ βιογράφος τοῦ Ρήγα. Καὶ κάρπισε τοὺς ἀγλαοὺς καρποὺς τῆς Ἐλευθερίας, νὰ μεταλάβουν ὅσοι πιστεύουν στὶς παρακαταθῆκες τοῦ Ρήγα. Σὲ τοῦτο τὸ ἀναστάσιμο πανηγύρι δὲν εἶχαν καὶ δὲν ἔχουν θέση οἱ ξενόδοιοι καὶ οἱ ὑπόδοιοι στὴ φιλαυτία καὶ τὴν ἐγωπάθεια, οἱ θεραπεύοντες μόνον τὸ ἀτομικὸ τους συμφέρον ἀδιαφοροῦντες γιὰ τὴν Ἐλευθερία, τὴν Ἰσοτιμία καὶ τὴν Ἀδελφοσύνη, ἀρχῆς καὶ ἀξίες γιὰ τίς ὁποῖες θυσιάστηκε ὁ Ρήγας.

Β' Οἱ Πρωτομάρτυρες

Στὰ ἐπόμενα χρόνια ὁ πόθος γιὰ Ἐλευθερία ἐγίνε ἀσίγαστος, φουσκωμένο ποτάμι ποὺ θὰ ἔπιγε τὸν Τύραννο. Ὁ Σουλτάνος Μαχμούτ, ὅταν πληροφορεῖται τὰ ἐπαναστατικὰ γεγονότα μὲ τὸν Ἀλέξανδρο Ὑψηλάντη στὸ Ἴασιο καὶ τὸν Μιχαὴλ Σούτσο, φρενιάζει! Ἡ ὀργή του γιὰ τὴν «ἐπαναστατικὴ θρασύτητα» τῶν ραγιαδῶν τὸν παρασέρνει σὲ ἀποφάσεις ἀκραιῆς. Καὶ μάλιστα στὴν πιὸ ἐγκληματικὴ καὶ ἀνθρωποκτόνο ἀπόφαση, τὴν κήρυξη Ἱεροῦ Πολέμου! "Ἄν δὲν βρισκόταν κάποιος νὰ σταματήσει αὐτὴν τὴν τυφλὴ ὀργή του, τὸ Γένος τῶν Ἑλλήνων θὰ εἶχε ἀφανιστεῖ ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς Γῆς. Ἡ γενοκτονία τῶν Ἑλλήνων θὰ ἦταν μιὰ ἀκόμη καταμέλανη σελίδα στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας. Ἡ Κωνσταντινούπολη, καὶ ὄχι μόνον, θὰ ξαναζοῦσε μὲ νέο λουτρὸ αἵματος τὶς μέρες καὶ τὶς νύχτες «τῶν σφαγῶν τοῦ σουλτάνου Σελῆμ τοῦ Α' καὶ τοῦ Ἰμβραήμ Χάν».

Ἐκείνη τὴν κρίσιμη ὥρα ἡ Θεία Πρόνοια φανέρωσε τὸν ἐθνοσωστὴ τοῦ Γένους

μας. Ἦταν ὁ θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς τῶν Τούρκων, ὁ σεῖχουλισλὰμ (θρησκευτικὸ ἀξίωμα ἀνάλογο τοῦ Πατριάρχου), «ἄνθρωπος μὲ αὐτοβουλία, μὲ ἰσχυρὸν χαρακτήρα καὶ μὲ ἀντίληψιν δικαίου»⁷, ὁ μόνος ἀρμόδιος νὰ κηρύξῃ Ἱερὸ Πόλεμο σύμφωνα μὲ τὸ Κοράνι. Ὁ ἐλαυνώμενος ἀπὸ φόβο καὶ ὀργὴ Σουλτάνος τοῦ ζητᾷ νὰ ἐκδώσῃ τὸν σχετικὸ «φεφτά». Ἐκεῖνος ἀντιστέκεται μὲ τὴ δικαιολογία νὰ σταθμίσει τὰ πράγματα, δικαίωμα ποὺ τοῦ ἔδινε τὸ Κοράνι. Δὲν ὑπάκουσε τυφλὰ στὴ σουλτανικὴ θέληση, ὅπως ἔκαναν συνήθως οἱ σεῖχουλισλὰμ. Καὶ ἄς γινώριζε πῶς ὁ Σουλτάνος μπορούσε νὰ τὸν καθαιρέσει καὶ νὰ τὸν θανατώσει.

Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος Ε', ἐντρομος ἀπὸ τὴν ἐπαπειλουμένη μεγάλη γενοκτόνο σφαγή, ἐπισκέπτεται μαζὶ μὲ τὸν παρεπιδημοῦντα Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Πολύκαρπο καὶ μερικοὺς προκρίτους τὸν Τούρκο θρησκευτικὸ ἡγέτη στὸ σπίτι του. Καὶ τὸν ἰκετεύουν στ' ὄνομα «τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου δικαίου» ν' ἀποτρέψῃ τὴν «ἀδικὸν σφαγὴν» ποὺ ἀποφάσισε ὁ Σουλτάνος σὲ ὄρες «ψυχικῆς παραφορᾶς»⁸.

Ὁ φιλόανθρωπος καὶ εὐκρινὴς θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς τῶν Τούρκων βάζει πάνω ἀπὸ τὴ ζωὴ του τὸ δίκαιο καὶ τὴν εὐκρινὴ ἀγάπη του στοὺς συνανθρώπους του. Ὁ σεῖχουλισλὰμ ἀποφασίζει νὰ ὑπερασπιστεῖ τὸ ἔθνος μας ποὺ ἀπειλεῖται μὲ ἀδικο ἀφανισμό. Ζητᾷ ἀπὸ τὸν Πατριάρχου Γρηγόριο Ε' νὰ ἀποδείξει ἔμπρακτα ὅτι «ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο ἀμέτοχος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ὑψηλάντη», ὅπως ἐκεῖνος τοῦ ἰσχυρίσθηκε.

Ὁ μαρτυρικὸς Πατριάρχης, γιὰ νὰ σώσει τὸν ἑλληνισμό, ἀναγκάζεται νὰ ἐκδώσῃ τὰ γνωστὰ ἐπιτίμια κατὰ τοῦ Ὑψηλάντη καὶ τοῦ Σούτσου, νὰ λύσει τὸν ὄρκο μὲ τὸν ὁποῖον εἶχαν δεθεῖ τὰ μέλη τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ ν' ἀποδοκιμάσει τὴν Ἐπανάσταση. Γιὰ νὰ γίνῃ πιὸ πιστευτὸς στὸ Σουλτάνο, ὑπογράφει τ' ἀφοριστικὰ

πάνω στη 'Αγία Τράπεζα μαζί με τὸν Ἱεροσολύμων Πολύκαρπο καὶ τοὺς συνοδικοὺς Ἀρχιερεῖς. Ἔτσι σῶθηκε τὸ Γένος τῶν Ἑλλήνων. Ὅμως ὁ σείχουλιολάμ θυσιάστηκε αὐτοδούλως γιὰ ν' ἀποτρέψει τὸν ἀφανισμό! Ὁ Σουλτάνος τὸν καθαίρεσε καὶ διέταξε τὴ δολοφονία του ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους ποὺ τὸν συνόδευαν στὸν τόπο τῆς ἐξορίας. Κι ἔγινε ὁ πρῶτος Μάρτυρας τῆς Ἐθνεγερσίας τοῦ Εἰκοσιένα!

Τὸν Τοῦρκο θρησκευτικὸ ἡγέτη ἀκολουθοῦν στὴ θυσία οἱ Ἐθνομάρτυρες Πατριάρχης Γρηγόριος Ε' καὶ οἱ Συνοδικοί, ὁ Ἐφέσου Διονύσιος, οἱ Ἀρχιεπίσκοποι Δέρκων, Ἀδριανουπόλεως, Τυρνάβου, Θεσσαλονίκης, ἀκόμη καὶ ὁ ὑπέργηρος Ἐπίσκοπος Μυριουπόλεως μετὰ τὸν 19χρονο γιό του. Ἡ Κωνσταντινούπολη βάφεται στὸ αἷμα. Οἱ ἀνελέητες σφαγὲς ἐπιφανῶν ἀλλὰ καὶ ἀπλῶν Ἑλλήνων εἶναι τὸ κόρυφωμα ἐνὸς προαποφασισμένου μακελειοῦ.

Ὅλα τοῦτα ἀποσιωποῦνται ἀπὸ τοὺς «προοδευτικούς» ἱστορικούς. Καὶ τὸ στρεβλὸ ἐκπαιδευτικὸ μας σύστημα δὲν τὰ διδάσκει στὰ σχολεῖα. Τὸ μόνο ἐρώτημα ποὺ ξέρουν νὰ πιπιλίζουν εἶναι, ἂν ἦταν ἡ ὄχι φιλότουρκος ὁ Πατριάρχης καὶ πόσο ἔβλαψαν τ' ἀφοριστικά του τὴν Ἐπανάσταση. Κανεὶς τους δὲν ἀναρωτήθηκε, τί θὰ εἶχε γίνει ἂν οἱ δυὸ ἐκεῖνοι μεγάλοι θρησκευτικοὶ ἡγέτες, ὁ Σείχουλιολάμ καὶ ὁ Πατριάρχης, δὲν εἶχαν ἀντισταθεῖ στὴν κήρυξη Ἱεροῦ Πολέμου, μετὰ κόστος τῆ ζωῆ τους...

Γ' Οἱ Ἀνδριάντες.

Ἡ ἐθνικὴ συνείδηση δὲν ξέχασε τοὺς Προδρόμους καὶ τοὺς Πρωτομάρτυρες τοῦ 1821. Κι ἔστησε τοὺς ἀνδριάντες τους σὲ περίοπτη θέση. Μπροστὰ στὰ Προπύλαια τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἀθήνας, «στὸν Ναὸν τῆς Παιδείας καὶ τοῦ Ἔθνους»⁹. Τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου Ε' καὶ τοῦ Ρήγα Φεραίου. Νὰ τοὺς βλέπουν οἱ Νεοέλληνες καὶ νὰ θυμοῦνται. Ἄν θυμοῦνται!...

Ὅταν στὶς 25 Μαρτίου 1872 γίνανε τ' ἀποκαλυπτήρια τοῦ ἀνδριάντα τοῦ μαρτυ-

ρικοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου Ε' «ἐνώπιον τοῦ Βασιλέως Γεωργίου Α' καὶ τῆς βασιλισσας, ἀλλὰ καὶ πλήθους συγκεντρώσεως τῶν Ἀρχῶν τῆς χώρας καὶ τοῦ Λαοῦ»⁹, ὁ ἐθνικός μας ποιητὴς Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης προσφώνησε τὸν ἀποκαλυφθέντα ἀνδριάντα μετὰ τὸ ἀξέχαστο ἐκεῖνο ποίημά του «Ὁ Ἀνδριὰς Γρηγορίου τοῦ Ε'». Μέσα στοὺς 146 σπαστοὺς δεκαπεντασύλλαβους, ποὺ ἀπαρτίζουν τὸ «στιχοῦρημά»¹⁰ του, παρασταίνονται ἀνάγλυφα καὶ συγκλονιστικά τόσο ἡ θυσία τοῦ Πατριάρχου ὅσο καὶ ὁ ἀγῶνας τοῦ Εἰκοσιένα σὲ σύνοψη. Κυρίως ὅμως ὁ ποιητὴς τοῦ *Φωτεινοῦ*, τῆς *Κυρα Φροσύνης* καὶ τοῦ *Ἀθανάση Διάκου*, πασκίζει ν' ἀφυπνίσει τὸν Ἑλληνισμό ἀπὸ τὴν ἀδράνεια καὶ τὸν ψυχικὸ λήθαργο, ποὺ εἶχε λησμονήσει τὸν ὄροκο τῶν Φιλικῶν «καὶ κατ' ὀλίγον ἐσθέσθη ἢ ἐκ τοῦ μαρτυρίου τοῦ Πατριάρχου προκύψασα ἐντύπωσης». Καὶ τοῦτο «μετὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου (κρίμασιν οἷς οἶδε Κύριος)», ὅπως γράφει ὁ ἴδιος¹¹.

Τὸ ποίημα ἀρχίζει μετὰ τοὺς στίχους: *«Πῶς μᾶς θωρεῖς ἀκίνητος; Ποῦ τρέχει ὁ λογισμὸς σου, / τὰ φτερωτὰ σου τὰ ὄνειρα; Γιατὶ στὸ μέτωπό σου / νὰ μὴ φυτρώνουν, γέροντα, τόσες χρυσὲς ἀχτίδες, / ὅσες μᾶς δίνει ἡ ὄψη σου παρηγοριῆς κι ἐλπίδες;...»*

Ἀλήθεια, ποῦ τρέχανε ὁ λογισμὸς καὶ τὰ φτερωτὰ ὄνειρα τοῦ Πατριάρχου; Μήπως ἔβλεπε τίς ἐπερχόμενες συμφορὲς καὶ κατάρτες; Τοὺς διωγμοὺς τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ Εἰκοσιένα; Τὴν ὕδρη τοῦ '97; Τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴ; Τὸν ἐθνικὸ διχασμὸ; Τὸν ἐμφύλιο ἀδερφοφάγο σπαραγμὸ, ποὺ ἀκολούθησε τὴν ἐθνικὴ ἀνάταση στ' ἄλδανικά βουνά, στὴν Κρήτη; Μὴν ἔβλεπε τὸ ροκάνισμα ἀπ' τὴν ἀπληστία καὶ τὴν ἐγωπάθεια τῶν δύο βασικῶν πυλώνων τοῦ Ἔθνους, τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῆς Ἐκκλησίας;

Ἄχ, μάρμαρο δουβό! Τὸ ξέρω. Περιμένεις ν' ἀκουστεῖ καὶ πάλι ὁ ἐθνεγέρτης λόγος τοῦ ποιητῆ: «Μὴ λησμονεῖτε τὸ σχοινί, παιδιὰ τοῦ Πατριάρχου!» Πρὶν γίνει θηλιὰ

στό λαϊκό του Έθνους...

Και σὺ μαρμαρωμένη Ρήγα, πὸν καρτε-
ρεῖς ἀσάλευτος μπροστὰ στὸ τέμενος τῆς
Σοφίας, πᾶρε φωνὴ καὶ φώναξε: Ὡς πότε
Νεοέλληνες θὰ ζεῖτε στὴ σκλαβιά; Στὴ
σκλαβιά τοῦ «ἐγὼ» σας τὴ φριχτὴ; Καλύ-
τερα μᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ, παρὰ σκλά-
βοι τῶν παθῶν σας καὶ τῆς ἀποκοιτῆς...
Ξαναφώναξέ μας «Τὰ Δίκαια τοῦ Ἀνθρώ-
που», πὸν μὲ τόση σοφία ἔγραψες, νὰ γί-
νουν ρυθμιστὲς τοῦ νέου Κράτους πὸν ὄνει-
ρεύτηκες. Ξαναφώναξέ μας τὸ ἐπαναστα-
τικὸ μανιφέστο σου καὶ πές μας: «Οἱ Ἑλ-
ληνες δὲ ἀνακατώνονται εἰς τὴν διοίκησιν
τῶν ἄλλων ἐθνῶν ἀλλ' οὔτε εἶναι εἰς αὐτοὺς
δυνατὸν ν' ἀνακατωθοῦν ἄλλα (ἔθνη) εἰς τὴν
ἐδικήν των...». Καὶ ὅτι οἱ Ἕλληνες «δὲν
κάνουν ποτὲ εἰρήνην μὲ ἓνα ἐχθρόν, ὅπου
κατακρατεῖ τὸν ἑλληνικὸν τόπον». Ξανα-
φώναξέ μας τὸ ἐπαναστατικὸ μανιφέστο
σου, μὴν καὶ ἀφυπνισθοῦμε ἀπ' τὸν ἐθνικὸ
λήθηργο καὶ θυμηθοῦμε τὸ χρέος μας!...

Κι οἱ δυὸ μαζί, Ρήγα καὶ Πατριάρχη,
φώναξτε μας: Σταματήστε τὴν κατεδάφι-
ση τῶν πνευματικῶν ἀξιών καὶ τῆς Ἀλή-
θειας. Μόνο ἡ Ἀλήθεια μπορεῖ νὰ στηρίζει
τὰ θεμέλια τοῦ ἔθνους καὶ τῆς κοινωνίας.
Θυμηθεῖτε τὸ λόγο τοῦ Ἐθνικοῦ Ποιητῆ,
ὅτι ἐθνικὸ εἶναι τὸ ἀληθές! Θυμηθεῖτε τὸν

λόγο τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἀνθρώπου: «Γνώσεσθε
τὴν ἀλήθειαν καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει
ὑμᾶς».

Ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια εἶναι ἡ μόνη πὸν
μπορεῖ νὰ μαρτυρήσει, χωρὶς παρωπίδες καὶ
σωδινισμούς, γιὰ τοὺς Προδρόμους καὶ τοὺς
Πρωτομάρτυρες τοῦ 1821!...

ΝΙΚΟΣ Θ. ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

Παραπομπές:

1. Α. Γ. Βρανούση «Ρήγας», Βασικὴ Βιβλιοθήκη
«Ἄετοῦ» ἀριθ., 10, σ. 36.

2. Ὁ. π., σ. 11.

3. Ἄδ. Κοραῖ Ἐπιστολαί... (ἐκδ. Δαμαλά) τ. Α' σ. 295, 299 & 287.

4. Αὐτεξούσιος = ὁ κυρίαρχος λαός.

5. Βασίλειον = τὸ Κράτος, ἡ ἐπικράτεια.

6. Γ. Βαλέτα, Ἄδαμ. Κοραῖ «Ἀδελφικὴ Διδασκα-
λία», Ἀθήνα 1949, σ. 18 - 19.

7. Διονυσίου Α. Κόκκινου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθη-
νῶν «Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις», ἐκδόσεις «Μέλι-
σα», τόμος πρῶτος, σ. 374.

8. Ὁ. π., σ. 375.

9. Χριστοδούλου, Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ
Πάσης Ἑλλάδος «Ὁ ἐθνάρχης τῆς δούνης Γρηγόριος
Ε'», ἐκδόση «Ἀποστολικὴ Διακονία», 2004, σ. 655.

10. «Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης», ἐπιμέλεια Κλ.
Παράσχου, Βασικὴ Βιβλιοθήκη, ἐκδ. Ι. Ν. Ζαχαρόπου-
λου, 1959, σ. 39.

11. Κάποιοι κατακρίνανε τὴν ποιητικὴ του μορφὴ
(Νέα Ἐστία, Χριστουγεννιάτικο τεῦχος τοῦ 1979) καὶ
ξεχάσανε τὴν διαχρονικότητα τῆς ποιητικῆς οὐσίας,
ποῦ θὰ μένει πάντα ἐπίκαιρη καὶ φωνὴ λαλέουσα γιὰ
ὅσους ἔχουν ἀνοιχτὰ τ' αὐτιά τους στὴν ἀλήθεια.

Ἡ ὑπογραφή τοῦ Ρήγα, χαραγμένη στὸν τοῖχο τῆς «Ἑλληνικῆς Ταβέρνας» τῆς Βιέννης.

ΠΤΥΧΕΣ ΑΠΟ ΤΑ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ ΚΑΙ ΤΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Δέν είχαν περάσει παρά μόνον έπτά χρόνια από την καταστροφή στο Βατερλώ, τών στρατιών του Μεγάλου Ναπολέοντα, και ενώ μένονταν οι κοινωνικές επαναστάσεις στην Ίταλία και Πορτογαλία έξεράγη ή έλληνική επανάσταση αρχικά στις Ήγεμονίες του Δουνάβεως και άμέσως μετά στην Πελοπόννησο, Μακεδονία, Θεσσαλία, Ήπειρο και σέ όλα τά μεγάλα νησιά. Τό γεγονός όμως ότι πριν ένα χρόνο (1820) είχαν ξεσπάσει και στην Ν. Αμερική άπελευθερωτικά κινήματα, όλα αυτά κλώνιζαν τις άρχές της νομιμότητας και της ισορροπίας στην Εύρώπη όπως τις είχε επιβάλει τό Συνέδριο της Βιέννης (1815) και όπως ή Ίερά Συμμαχία (Αύστρια, Ρωσία, Πρωσία) άκολουθούμενη από την Άγγλία και Γαλλία, έννοούσε νά διασφαλίσει. Γιαντό και όλοι οι άσχοληθέντες μέ τό Άνατολικό Ζήτημα συμφωνούν ότι ή έλληνική επανάσταση έξεράγη την πλέον άκατάλληλο στιγμή! Άλλά ή ιστορία δέν γράφεται πάντοτε μέ την λογική.

Όπως θά έπρεπε νά άναμένεται ή άναγγελία μιās νέας επαναστάσεως συνετάραξε τις Μεγάλες Δυνάμεις (Μ. Δ.). Γιατί μία νέα χώρα μεσογειακή, πάνω στα ύδάτινα έμπορικά σταυροδρόμια που όδηγοσαν από την Εύρώπη στην Όθωμανική Αυτοκρατορία (Ο. Α.), τις χώρες της Άνατολής, της Βόρειας Άφρικής και τις Ίνδιες, πέραν τών προβλημάτων που θά δημιουργούσε στην Ο. Α. θά άνοιγε τους άσκους του Αιόλου και θά δημιουργούσε γεωπολιτικές άνακατατάξεις. Πέραν του γεγονότος ότι

ή τυχόν έπιτυχία της επαναστάσεως θά άνοιγε τό δρόμο για την δημιουργία νέων κρατών, θά διεσπάτο τό *status quo* που είχε δημιουργήσει τό Διευθυντήριο τών Μ. Δ. μέ κύριο έκφραστή του τόν Αύστριακό Καγκελλάριο Μέτερνιχ.

Άλλά πέραν τών όμαδικών συμφερόντων ύπήρχαν και τά ίδια συμφέροντα τών Μεγάλων. Μπορεί δέ έπίσημα στην Τελική Διακήρυξη του Συνεδρίου της Βιέννης (30/4/1821) νά καταδικάσθηκε ή έλληνική επανάσταση, αλλά την έπομένη μέρα άρχιζαν οι σχεδιασμοί τών διπλωματών τους. Έτσι ή Αύστρια έβλεπε πώς αν έπετύγχανε ή έλληνική επανάσταση τους καρπούς της θά έδρεπε ή Ρωσία και όχι ή Αύστρια. Διότι ό Μέτερνιχ και οι διπλωμάτες του γνώριζαν ότι από την έποχή άκόμη του Μεγάλου Πέτρου δηλαδή από τό 1711 ή Ρωσία συνεχώς έπεκτεινόταν εις βάρος της Ο.Α., μία «παράδοση» που άκολούθησε και ό Άλέξανδρος Α΄. Γνώριζαν άκόμη ότι όπως και οι ίδιοι (Αύστριακοί) ήθελαν νά επηρεάζουν τά Βαλκάνια και μία μέρα από τόν Δούναβη νά βρεθούν στη Μεσόγειο, τό ίδιο ήθελαν και οι Ρώσοι μέ τόν έλεγχο τών Στενών. Οι όποιοι είχαν και πνευματικούς δεσμούς μέ τους όμοθρήσκους τους Έλληνες, και είχαν ως Ύπουργό τών Έξωτερικών τόν Έλληνα Ίω. Καποδίστρια.

Είναι γεγονός ότι ή έλληνική επανάσταση -όπως διεφάνη από την έκρηξη της- δέν ήταν ένα κοινωνικό ή άγροτικό ξεσπασμα για την έπίτευξη πολιτικής έλευθερίας αλλά ένα κίνημα αποκλειστικά έθνικό και άπε-

λευθερωτικό πού ξέφυγε πλέον από την Συνθήκη πού προέβλεπε ή Ίερὰ Συμμαχία. Ένα κίνημα έναντιόν τής Ο. Α. πού κατά τους άλλεπάλληλους ρωσοτουρκικούς πολέμους άπεκαλύφθη πόσον σαθρό ήταν τὸ σουλτανικό καθεστὼς πού έπικρατοῦσε στὴν παραπαίουσα αὐτοκρατορία. Οί νίκες τῶν Ρώσων έγιναν άφορμή νά ξυπνήσουν καί νά ένθαρρύνουν τὴν έθνική συνείδηση τῶν λαῶν πού βρίσκονταν κάτω ἀπὸ τὸν βάρβαρο ὀθωμανικό ζυγό. Ἀκόμη τὸ γεγονός ὅτι οί Σέρβοι -ὀρθόδοξοι ἀλλὰ σλαβικός λαός- εἶχαν έπαναστατήσει (1804 - 1813) προηγουμένως «άνέβαζε τις μετοχές» τής Ρωσίας στis άναμενόμενες εξέλιξεις στὸ βαλκανικό χῶρο. Καί πρωταρχικά τὴ Ρωσία άπασχολοῦσε ὁ έλεγχος τῶν έμπορικῶν δρόμων πού άνήκαν μὲν στὴν Ο. Α. ἀλλὰ βρίσκονταν κάτω ἀπὸ τὸν οικονομικό έλεγχο τής Ἀγγλίας καί τής Γαλλίας.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ ή έπιθυμία τῶν Ἀγγλων καί τῶν Γάλλων νά μείνουν κλειστά στοὺς Ρώσους τὰ Στενὰ τῶν Δαρδανελλίων τοὺς έφερε κοντὰ στis έπιταγές τοῦ Διευθυντηρίου τοῦ Μέττερνιχ, καί στὴ διατήρηση τοῦ Σουλτανικοῦ καθεστώτος. Ἐν τούτοις οί μεσοπρόθεσμοί στόχοι τής Ἀγγλικῆς πολιτικῆς ήταν ή επέκτασή της σὲ ἐδάφη τής Ο. Α. καί ἐκεῖθεν στis χῶρες τής Ἀσίας καί τής Ἀφρικῆς. Καί ή πάντα τουρκόφιλος Γαλλία -θερμός ὑποστηρικτῆς τοῦ δόγματος τής άκεραιότητος τής Ο. Α.- διέβλεπε τὴν οικονομική της διεΐσδυση στὸν ευρύτερο άσιατικό χῶρο.

Καί ή Αὐστριακή αὐτοκρατορία πού κατεῖχε στὴν Κεντρική Εὐρώπη μεγάλες ἐκτάσεις οὐγγρικῶν, ἰταλικῶν καί σλαβικῶν ἐδαφῶν ήταν φυσικό νά ένδιαφέρεται γιὰ τὴ διατήρηση τοῦ ὀθωμανικοῦ καθεστώτος. Τὰ συμφέροντά της, τὴν ὀδηγοῦσαν, νά άνθίσταται καί νά καταπολεμᾷ άμεσα ή έμμεσα κάθε άπελευθερωτική προσπάθεια ένός κατακτημένου λαοῦ. Ἐται έχουμε ταύτιση συμφερόντων μὲ τὴν Ὄθωμ. Αὐτοκρατορία.

***

Μὲ τὴν έναρξη τής ελληνικῆς έπαναστάσεως καί τις πρώτες ελληνικές έπιτυχίες άνήσυχος ὁ Σουλτάνος (Μαχμούτ Β΄) κατηγόρησε τὴν Ρωσία, ὅτι τὴν ὑποστήριζε καί ὡς αντίποινα άρχισε νά δυσχεραίνει τις ρωσικῆς θαλάσσιες μεταφορές μέσω τῶν Στενῶν οί ὁποῖες βάσει τής Συνθήκης τοῦ Κιουτσούκ - Καϊναρτζῆ (1774) διενεργοῦντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲ ελληνικά καράβια πού έφεραν τὴν ρωσική σημαία. Ἀλλὰ καί οί ἄλλες χῶρες τής Ίερᾶς Συμμαχίας (Αὐστρία, Πρωσία, Ἀγγλία, Γαλλία) άντέδρασαν στὸ «άνοιγμα» τής Ρωσίας πρὸς ἀνατολὰς καί ή Ρωσία άναγκάσθηκε νά καταδικάσει τὸν Ἀλέξανδρο Ὑψηλάντη καί τις πράξεις του. Τότε ήταν πού παραιτήθηκε -έλαβε άδεια άορίστου χρόνου- ὁ Καποδίστριας ἀπὸ τὸ έπιτελεῖο τοῦ Τσάρου.

Τὴν ἀλλαγὴ αὐτὴ τής ρωσικῆς πολιτικῆς, πού πρέπει νά άποδοθεῖ στὴν ἀναποφασιστικότητα τοῦ Τσάρου δὲν έπεδέχθηκαν πολλοί φιλελεύθεροι καί προοδευτικοί ευρωπαῖοι καί οί Ρώσοι Δεκεμβριστές. Οί τελευταῖοι άνήκαν σὲ μία τάξη ἀναπτυγμένων προσωπικοτήτων τοῦ στρατοῦ καί τῶν γραμμάτων πού εἶχαν δοθησει πρόσωπα τής Φιλικῆς Ἐταιρείας καί τὸν Ἀλέξ. Ὑψηλάντη κατὰ τὴν προπαρασκευὴ τοῦ έγχειρήματός του. Δὲν πρόφθασε ὅμως ὁ σκληρὸς πυρῆνας τής Ίερᾶς Συμμαχίας νά εορτάσει τὴν παραίτηση τοῦ Καποδίστρια καί φυσικά τὴν «ήττα» τής Ρωσίας καί ή αὐτοκτονία τοῦ Ἀγγλοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν γίνεται αἰτία νά τεθεῖ έπικεφαλῆς τοῦ Φόρειν Ὁφφισ ὁ Κάννιγκ πού μιλώντας στὴ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων ὑποστήριξε πὼς συμφέρεi στὴν Ἀγγλία νά ὑποστηρίξει μία ἀναγεννώμενη Ἑλλάδα -ὅπως ήλπισε ὅτι θὰ έβγαине ἀπὸ τὴν έπανάσταση- παρὰ μία Τουρκία πού κατέρρεε!

Παρὰ ταῦτα ή μεγάλη ὑπέρβαση ἀπὸ τὴν Ἀγγλία άργοῦσε νά γίνει. Καί ὄχι μόνον αὐτό. Γιατί ὅταν ὁ Τσάρος σὲ μία ἀπὸ τις παλινωδίες του έστειλε μήνυμα στὴ Αὐστρία, Ἀγγλία καί Γαλλία γιὰ συλλογική επέμβαση στis ὑποθέσεις τής Ἑλλάδος, δη-

λαδή να δράσει ή Ρωσία -με κοινή έγκρίσή τους, βάσει τής Συνθήκης Τροπιάου / Λουμπάχ- έναντίον τής Τουρκίας οι «Τρείς» κωλυσιεργούσαν στή σχετική Διάσκεψη τής Πετρούπολεως εύελπιστώντας ότι έν τῷ μεταξύ ή Τουρκία θά συντρίψει τούς έπαναστάτες. Καί χρειάσθηκε νά γίνει ό ναυτικός αποκλεισμός τών λιμανιών Ήπειρου, Πελοποννήσου, Θεσσαλίας, Εύβοίας και Θεσσαλονίκης με τά κατορθώματα τών Κανάρη, Μιαούλη, Τομπάζη, Πιπίνου και τών λοιπών ναυμάχων -ένας αποκλεισμός που έπεκτάθηκε με πειρατείες στό Ίόνιο και τό Αίγαίο που έθεσαν σέ κίνδυνο τίς διεθνείς θαλάσσιες μεταφορές- για νά προβληματισθοῦν πρώτα οι Άγγλοι κι αργότερα και οι Γάλλοι. Έτσι ό Κάννιγκ άναγνώρισε τούς Έλληνες ως έμπολέμους και προχώρησε στήν έκδοση του Άγγλικού δανείου, πρὸς τήν μαχόμενη Ελλάδα. Τά πρώτα θήματα στήν όμίχλη που κάλυπτε τήν πορεία τής έπαναστάσεως μέχρι τώρα είχαν γίνει. Και σέ διεθνές επίπεδο!

Στό κλίμα αυτό, ό φιλελληνισμός που είχε εμφανισθεί στή Δύση από τίς αρχές τής έπαναστάσεως έπαιρνε τώρα μιá αύξουσα μορφή, μετά δέ και τίς σφαγές τής Χίου, εισήρχετο πλέον και στους «άνώτερους» κύκλους τών πρωτευουσών τής Δύσεως. Τότε πλέον ή Βιέννη, τό Παρίσι και τό Βερολίνο δίδουν τήν συγκατάθεσή τους στήν Άγία Πετρούπολη νά προτείνει στίς Δυνάμεις σχέδιο λύσεως του ελληνικού προβλήματος. Έτσι τόν Οκτώβριο του 1823 ό Τσάρος προτείνει στίς Δυνάμεις σχέδιο δημιουργίας τριών αυτόνομων έδαφικῶν ήγεμονιών στόν Έλληνικό χώρο. Ένα «σχέδιο» πλήρες σκοπιμοτήτων, γιατί όδηγοῦσε μὲν σέ κάποια διευθέτηση του ελληνικού προβλήματος αλλά μακροπρόθεσμα - με τήν δημιουργία τών μικρῶν ήγεμονιών παρεχόταν ή εύκαιρία για τήν δημιουργία κρίσεων που θά παρείχαν τήν δυνατότητα ρωσικῶν επεμβάσεων για τήν διευθέτηση αὐτῶν. Έκτός όμως τών αδυναμιῶν τής ή ρωσική πρωτοβουλία,όδηγοῦσε τό ελληνικό ζήτη-

μα στό εύρωπαϊκό προσκήνιο και γινόταν διεθνές διπλωματικό θέμα. Τό ρωσικό όμως σχέδιο, καιτό άπόρρητο -ίσως από άγγλικό δάκτυλο- δημοσιεύθηκε σέ άγγλική έφημερίδα! Ή Πύλη άντέδρασε άμέσως και απέκρουσε κάθε επέμβαση στα έσωτερικά της διότι πίστευε ότι με τήν βοήθεια και του Ίμπραήμ ή καταστολή τής έξεγερσεως ήταν θέμα χρόνου... Άντίθετα ή ελληνική πλευρά προέβαινε σέ δύο καιριες διαπιστώσεις: Πρώτον ότι τυχόν άποδοχή του ρωσικού σχεδίου απέκλειε τήν ίδρυση ένιαίου και ανεξάρτητου κράτους και δεύτερον ότι καλῶς ή κακῶς τό μέλλον τής Ελλάδος θά «περνοῦσε» από τό Λονδίνο! Και δὲν θά περάσει καιρός που οι δυστυχείς τότε Έλληνες, σέ περίοδο στρατιωτικής άσφυξίας και πολιτικής άπελπισίας θά ζητήσουν από τήν Άγγλία νά αναλάβει τήν «προστασία» του ελληνικού έθνους!

***

Ή Ρωσία τώρα, εκτιμοῦσε ότι για νά έχει λόγο στήν επίλυση του ελληνικού προβλήματος, θά έπρεπε νά απαλλαγεί τής ρωσσοαυστριακής συμμαχίας γιαυτό και έκανε τό μεγάλο θήμα, είδοποιώντας τά εύρωπαϊκά άνακτοβούλια νά σταματήσουν (Αύγουστος 1825) τίς συζητήσεις τους για τό Άνατολικό Ζήτημα. Συγχρόνως συνήπτε ξεχωριστή συμφωνία με τήν ισχυρότατη στή θαλασσία πολεμική δύναμη, Άγγλία. Πράγμα που έπιζητοῦσε και ή Άγγλία γιατί διέβλεπε ότι σέ μία μονομερή επίθεση τής Ρωσίας κατά τής Τουρκίας, ή Ρωσία θά έλυε υπέρ αὐτῆς τό Άνατολικό Ζήτημα. Και στίς 17 Μαρτίου 1826 ή Ρωσία επέδιδε τηλεσίγραφο στόν Σουλτάνο που περιείχε τίς ρωσικές αξιώσεις και μετά έξ ήμέρες ύπογραφόταν στήν Πετρούπολη τό άγγλο-ρωσικό πρωτόκολλο που όριζε ότι τά συμβαλλόμενα μέρη στήν προσπάθεια νά θέσουν τέρμα στόν αίματηρό άγώνα που γινόταν στήν Ελλάδα και τό Αίγαίο αποφάσισαν νά επιβάλουν ένα καθεστῶς που νά άνταποκρίνεται στίς άπαιτήσεις τής θρη-

σκείας, τῆς δικαιοσύνης καὶ τοῦ ἀνθρωπι-
μοῦ. Αὐτό, ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἀποτελοῦσε
καὶ τὴν ἐκμηδένιση τῆς ἀνθελληνικῆς καὶ
ἀντιδραστηρικῆς πολιτικῆς τῆς Αὐστρίας.

Ἡ Γαλλία ποὺ ἐν τῷ μεταξὺ ἔχανε τὴν
ἐπιρροή της στὴ Μεσόγειο προσπαθοῦσε νὰ
τὴν ἀνακτήσει προσφέροντας τὶς «καλές
τῆς Ὑπηρεσίες» στὸν Μωχάμετ Ἄλυ τῆς
Αἰγύπτου τοῦ ὁποίου ὁ Ἰμπραῖμ εἶχε θέσει
σὲ φοβερὴ δοκιμασία τὴν ἀντοχή τῆς κλο-
νισμῆνῆς καὶ ἀπὸ τὶς ἐσωτερικὲς ἐριδες ἐλ-
ληνικῆς ἐπαναστάσεως.

Σήμερα δὲ διαπιστώνεται ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα
τοῦ γαλλικοῦ ὑπουργείου ἐξωτερικῶν ὅτι ἡ
γαλλικὴ κυβέρνηση μέχρι καὶ τὸ 1826 δὲν
εἶχε ἀποκρυσταλώσει γνώμη γιὰ τὴν τηρη-
τέα στάση κατὰ τὴν διάρκεια τῆς ἐλληνι-
κῆς ἐπαναστάσεως. Τὸ ἔντονο ὅμως φιλελ-
ληνικὸ κίνημα ποὺ εἶχε ἀναπτυχθεῖ στὴ
Γαλλία ἀπ' ἐνὸς καὶ ἀπ' ἑτέρου οἱ Γάλλοι
ποὺ ἔφευγαν νὰ πολεμήσουν γιὰ τὴν Ἑλ-
λάδα καθὼς καὶ ἡ δύναμη τῆς φιλελληνι-
κῆς ἀστικῆς τάξεως ἀνάγκασαν τὸν Γάλλο
πρωθυπουργὸ Ντε Βιλλέλ νὰ θυσιάσει τὴν
εὐνοια πρὸς τὴν Τουρκία καὶ νὰ ταχθεῖ μὲ
τὸ μέρος τῶν ἀγωνιζομένων ἐλλήνων. Ἔτσι
τέλη τοῦ 1826 Ἀγγλία, Ρωσία καὶ Γαλλία
-γιὰ διαφορετικοὺς λόγους ἢ κάθε χώρα-
εἶχαν κηρυχθεῖ ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς
Ἑλλάδος καὶ ἀπαιτοῦσαν νὰ τεθοῦν σὲ
ἐφαρμογὴ τὸ ταχύτερο οἱ ἀποφάσεις τοῦ
Ἀπριλίου τοῦ 1824 δηλαδὴ νὰ παρέμβουν
παντοιοτρόπως στὸν τερματισμὸ τοῦ ἐλλη-
νοτουρκικοῦ πολέμου. Καὶ στὶς 8 Ἰουλίου
1827 ὑπογραφόταν ἡ τελικὴ συμφωνία τῶν
τριῶν Δυνάμεων, ἐνῶ στὴν Ἀγγλία εἶχε ἐν
τῷ μεταξὺ ἀναλάβει ὡς Πρωθυπουργὸς ὁ
Τζώρτζ Κάννιγκ ποὺ ὡς Ὑπουργὸς τῶν
Ἐξωτερικῶν εἶχε ταχθεῖ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος.
Ἡ Συμφωνία προέβλεπε θρησκευτικὴ, πο-
λιτικὴ καὶ ἐμπορικὴ ἐλευθερία, αὐτοδιοίκη-
ση, ἀλλὰ ἐπικυριαρχία τοῦ Σουλτάνου στὸν
ὅποιο οἱ Ἕλληνες θὰ κατέβαλαν καὶ ἐτή-
σιο φόρο. Στὸς Τούρκους οἱ Δυνάμεις ἔδω-
σαν δεκαπενθήμερη προθεσμία γιὰ τὴν
ἐφαρμογὴ τῆς συμφωνίας τῶν Δυνάμεων.

Οἱ Τοῦρκοι ἐλπίζοντας στὴν συντριβὴ τῶν
Ἑλλήνων -εἶχαν ἤδη κυριευθεῖ ἡ Ἀθήνα καὶ
Ἀκρόπολη- ἀντέδρασαν, ἐκδιώκοντας ἀπὸ
τὴν Κωνσταντινούπολη τοὺς πρεσβευτὰς
τῶν Δυνάμεων. Μὲ τὴν σειρά τους οἱ τρεῖς
Δυνάμεις εἰδοποίησαν τοὺς στόλους τῶν
Μεσογείου νὰ τοὺς ἐπιβάλουν τὴν ἀνακω-
χὴ ἀνάμεσα στοὺς ἐμπολέμους. Ἡ ἐμπλοκὴ
τοῦ τουρκοαιγυπτιακοῦ στόλου μὲ τοὺς
στόλους τῶν Δυνάμεων λόγω τῆς ἀδιαι-
κτου πολιτικῆς τῆς Τουρκίας ἦταν πιθανὴ
ἀλλ' ὄχι ἀναπόφευκτη. Καὶ ὅμως ἀπὸ τυ-
χαῖο γεγονός στὶς 8 Ὀκτωβρίου 1827 ἐγινε
ἡ Ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου μὲ ἀποτέλεσμα
τὴν καταστροφὴ τοῦ τουρκοαιγυπτιακοῦ
στόλου. Μία ναυμαχία ποὺ ἄνοιγε ὀριστικὰ
τὸ δρόμο γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἑλλά-
δος καὶ ποὺ ἐπιδοκιμάσθηκε ἀπὸ τοὺς φι-
λελεύθερους λαοὺς τῆς Εὐρώπης. Μία ναυ-
μαχία ποὺ οἱ Κυβερνήσεις τῆς Ἀγγλίας καὶ
τῆς Γαλλίας προεπάθησαν διπλωματικὰ νὰ
σκεπάσουν. Γιὰ νὰ μὴν κόψουν τελείως τὶς
σχέσεις μὲ τὴν Τουρκία! Χαρακτηριστικὸ
εἶναι ὅτι ὁ Ἄγγλος Βασιλεὺς στὸ λόγο τοῦ
θρόνου στὴ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων ἀπο-
κάλεσε τὴν ναυμαχία λυπηρὸ γεγονός, καὶ
ὑπογράφοντας τὸ διάταγμα γιὰ τὴν παρα-
σημοφορία τοῦ Κόδριγκτων ποὺ ἐνήργησε
ὡς «διοικητῆς» τῶν στόλων Ἀγγλίας, Γαλ-
λίας καὶ Ρωσίας σημείωσε στὸ περιθώριο
«Σοῦ στέλλω τὴν ταινία ἂν καὶ σοῦ ἀξίζει
κρεμάλα».

***

Εἶναι πολὺ διδακτικὸ νὰ διαβάσει κα-
νεὶς προσεκτικὰ τὰ Πρωτόκολλα καὶ τὶς
Συνθήκες ποὺ ἀπὸ τὸ 1827 μέχρι τὸ 1832
κατέληξαν στὴν ἀναγνώριση ἐνὸς «ἀνεξάρ-
τητου» Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος. Οἱ ὑπογρά-
φοντες ὅλες αὐτὲς τὶς διεθνεῖς Πράξεις ποὺ
ρυθμίζουν τὴν τύχη ἐνὸς λαοῦ -ποὺ ἀγωνί-
ζεται ἀπὸ τὸ 1821 γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία του
εἶναι τρεῖς Δυνάμεις, Ἀγγλία, Γαλλία καὶ
Ρωσία οἱ ὁποῖες μοιράζονται τὴν ἐπιρροή
στὰ Βαλκάνια καὶ τὴν Ἀνατολικὴ Μεσό-
γειο. Στὴν ὀριστικὴ Συνθήκη τῆς 7ης

Μαΐου 1832 προστίθεται και η Βαυαρία που προσέφερε και τον πρώτο μονάρχη του νέου Βασιλείου, τον Όθωνα Α'. Όλες οι Συνθήκες κ.λ.π. είναι μονομερείς αποφάσεις που πήραν οι Μ. Δ. χωρίς την συμμετοχή των Ελλήνων απέναντι των όποιων αυτοπροσδιορίζονται ως π ρ ο σ τ ά τ ι δ ε ς δυνάμεις. Ωρισμένοι περίπλοκοι όροι που περιλαμβάνονται στις Συμφωνίες αυτές, αντανακλούν πολύ περισσότερο τους ανταγωνισμούς των Μ. Δ. στο χώρο της Ανατολής και την προσπάθεια να βρεθεί κάποιος συμβιβαστικός δρόμος ανάμεσα στα αντίμαχόμενα συμφέροντά τους παρά ένα πνεύμα δικαιοσύνης ή τουλάχιστον ή φροντίδα για μία βιώσιμη λύση της ελληνοτουρκικής διαφοράς που θα έλάμβανε υπ' όψιν τα στοιχειώδη συμφέροντα των λαών, των όποιων υπετίθετο ότι καθοριζόταν ή τύχη. Ένα άλλο -από τα πολλά- χαρακτηριστικό της διπλωματικής δράσεως των Μ. Δ. είναι ότι οι μεσολαθητές αυτοί δεν περιορίζονταν σε γενικές προτάσεις προκειμένου

να θετεί τέρμα σε μία διαμάχη, αλλά έννοουσαν να ρυθμίσουν το πολίτευμα του νέου κράτους, να αναγνωρίσουν και να έγγηθουν, με την έπιβολή της τσαρικής απολυταρχίας, του πνεύματος της Ίεράς Συμμαχίας και της άγγλικής συνταγματικής παραδόσεως. Ρύθμιζαν άκόμη την οικονομική πολιτική μέσω μιας έπιδέξειας δανειοδοτήσεως που έξασφάλιζε (Άρθρο 12 παρ. 5 της συνθήκης του 1832) και τον τρόπο άποσβέσεως του δανείου. Και ή άμεση έπέμβαση των προστάτιδων Δυνάμεων θα πάρει άργότερα θεσμικό χαρακτήρα για να έπιβεβαιωθεί μία «προφητεία» ενός γέρου τούρκου δερβίση που τον συμβουλεύτηκε μετά την μάχη της Πέτρας (1829) ό Δημ. Ύψηλάντης, ό όποιος τον ρώτησε για τό μέλλον της Ελλάδος: «Οί Έλληνες θα έλευθερωθούν μία μέρα από τους Τούρκους, δέν θα έλευθερωθούν όμως ποτέ από τις Μεγάλες Χριστιανικές Δυνάμεις».

ΓΕΩΡΓ. ΑΧ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ΑΠΟ ΤΗΝ «ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΤΟΥ ΘΑΝΑΣΗ ΔΙΑΚΟΥ»

*Όλα τ' άφήνω με χαρά χωρίς ν' άναστενάξω.
Και τό 'χω περηφάνια μου, που έδιάλεξες έμένα
αυτόνη την έρμη την πορεία με τό κορμί να φράξω.
Εύχαριστώ σε, Πλάστη μου! Δέ θα καθούν σπαρμένα
και δέ θα μείνουν άκαρπα τ' άχαρα κόκαλά μου.
Ευλόγησέ τηνε τή γη όπου θα μ' άγκαλιάση
και στοίχειωσε κάθε κλωνί από τα χώματά μου,
να γεννη άδιάβατο βουνό τό μνήμα του Θανάση...*

*...Δυνάμωσέ μας, Πλάστη μου! Για ν' ακουστῆ στή Δύση
πώς δέν άπονεκρώθηκε και πώς θ' άνθοβολήση
τώρα με τα Μαγιάπριλα ή δουλωμένη χώρα.
Ευλογημέν' ή ώρα!*

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΒΑΛΛΩΡΙΤΗΣ

Η ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΣΤΟ ΓΕΝΟΣ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ

Τεράστια υπήρξε η πνευματική προσφορά της Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας στο Γένος κατά τὰ δύσκολα χρόνια τῆς τουρκικῆς δουλείας. Ἡ Ἐκκλησία διατήρησε τὴ χριστιανικὴ πίστη καὶ τὴν ἐθνικὴ συνείδηση τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων, καθὼς καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως καὶ ἐλευθερίας. Ἡ Ἐκκλησία διατήρησε τὴ γλώσσα καὶ τὴν παιδεία. Ἀπὸ τοὺς κόλπους τῆς ἐξῆλθεν ἡ πνευματικὴ ἡγεσία τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ. Ἡ δράση τῆς ἐκτείνεται στοὺς ἐξῆς τρεῖς κυρίως τομεῖς: α) Στὴ χριστιανικὴ πίστη καὶ ζωὴ, β) στὴν παιδεία καὶ γ) στὴ διατήρηση τῆς ἐθνικῆς μας ταυτότητας.

Πρώτη φροντίδα τῆς Ἐκκλησίας στὰ δύσκολα χρόνια τῆς τουρκικῆς δουλείας ἦταν ἡ διατήρηση τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ἡ ἀποφυγὴ τοῦ ἐξισλαμισμοῦ τῶν χριστιανῶν τῆς Βαλκανικῆς. Οἱ Ὀθωμανοὶ ἔκαναν τὸ πᾶν, γιὰ νὰ ἐπιτύχουν τὸν ἐξισλαμισμό τῶν κατοίκων τοῦ κράτους των, ἔδιναν χρήματα καὶ ἀξιώματα, ἀπαλλαγὴς ἀπὸ φόρους κ.λ.π., γιὰ νὰ δελεάσουν τοὺς ὑπόδουλους Ἕλληνες καὶ νὰ τοὺς πείσουν νὰ ἀσπασθοῦν τῇ μωαμεθανικῇ θρησκείᾳ. Καὶ μπόρεσαν νὰ ἐξισλαμίσουν πολλοὺς, ἀλλὰ ἡ πλειοψηφία τοῦ λαοῦ παρέμεινε πιστὴ στὴν Ὁρθοδοξία, χάρις στὸν πνευματικὸ ἀγώνα, ποὺ ἔκανε ἡ Ἐκκλησία.

Ἡ Ἐκκλησία ἀγωνίσθηκε σκληρὰ στὰ δύσκολα ἐκεῖνα χρόνια, γιὰ νὰ διατηρήσει τὴ χριστιανικὴ πίστη καὶ ζωὴ τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων. Καὶ αὐτὸ πέτυχε κυρίως μὲ τὴ μυσταγωγία τῆς λατρείας, μὲ τὴ διδασκαλία καὶ κυρίως μὲ τὸ παράδειγμα τῆς ἐνάρετης ζωῆς τῶν περισσοτέρων ἐκπροσώπων τῆς, κληρικῶν καὶ μοναχῶν. Ὁ λαὸς

τότε ἐκκλησιαζόταν τακτικὰ καὶ μὲ εὐλάβεια, καὶ αὐτὸ ἐνίσχυε τὴν πίστη του στὴν Ὁρθοδοξία, παρηγοροῦσε γιὰ τὰ δεινὰ τῆς σκλαβιάς, ἔδινε θάρρος, στὸ λαὸ γιὰ νὰ μὲνει πιστὸς στὶς θρησκευτικὲς παραδόσεις τοῦ ἑλληνισμοῦ.

Οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ μοναχοὶ ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὀλιγογράμματοι, δὲν μποροῦσαν ὅλοι νὰ κάμουν κηρύγματα. Δίδασκαν ὅμως τὸ λαὸ μὲ τὴν ἐνάρετη ζωὴ τους, ἦσαν σεβαστοὶ ὡς ἐκπρόσωποι τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἶχαν μεγάλη κοινωνικὴ ἐπιρροή. Συχνὰ καθοδηγοῦσαν τοὺς πιστοὺς μὲ συμβουλές, μὲ τὴν ἐμπρακτικὴ ἐκδήλωση τῆς ἀγάπης τους. Ὅλοι τοὺς ἔβλεπαν ὡς πνευματικοὺς πατέρες καὶ ὁδηγούς. Πολλοὶ πιστοὶ πήγαιναν συχνὰ καὶ στὰ μοναστήρια γιὰ νὰ λειτουργηθοῦν, νὰ ἐξομολογηθοῦν, νὰ κοινωνήσουν ἢ νὰ κάνουν εὐχέλαιο ἢ βάπτισι. Ἐκεῖ ἐπικοινωνοῦσαν μὲ τοὺς μοναχοὺς, ἐμπνέονταν ἀπὸ τὸ παράδειγμα τῆς πίστεως τους καὶ διδάσκονταν πολλὰ ἀπὸ αὐτοὺς. Ἐφευγαν δὲ ἀπὸ ἐκεῖ πάντοτε δυναμωμένοι στὴν πίστη καὶ ἐνισχυμένοι γιὰ τὸν ἀγὼνα τῆς ζωῆς.

Ἡ Ἐκκλησία στὰ χρόνια τῆς δουλείας υπήρξε ὄργανο συνοχῆς τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ διατηρήσεως τῆς ἐθνικῆς του ταυτότητας. Ὅποιος ἀρνιόταν τὴν Ὁρθοδοξία καὶ ἀσπαζόταν τὸ μωαμεθανισμό, γινόταν Τοῦρκος, χανόταν γιὰ πάντα γιὰ τὸν ἑλληνισμό. Γιαυτὸ στὰ χρόνια τῆς Ἐπαναστάσεως θεσπίσθηκε νὰ θεωροῦνται Ἕλληνες μόνον ὅσοι πιστεύουν στὸ Χριστὸ (Σύνταγμα Ἐπιδραύρου, 1 - 1 - 1822 κ. ἄ.). Ἡ Ἐκκλησία λοιπὸν υπήρξε θεματοφύλακας τῶν ἐθνικῶν καὶ θρησκευτικῶν μας παραδό-

σεων, πνευματική κιβωτός του Γένους.

Έπειτα η Έκκλησία πρόσφερε μεγάλες υπηρεσίες στο Γένος με τη διατήρηση της παιδείας και την ίδρυση και λειτουργία σχολείων. Από τα βυζαντινά χρόνια η παιδεία βρισκόταν στα χέρια της Έκκλησίας, τα σχολεία λειτουργούσαν κυρίως στους νάρθηκες των ναών και στα μοναστήρια. Η παράδοση αυτή συνεχίστηκε στα χρόνια της τουρκοκρατίας. Τότε η Έκκλησία αγωνίστηκε περισσότερο για την ίδρυση και τη λειτουργία σχολείων. Στους δύο πρώτους αιώνες της δουλείας ιδρύθηκαν μερικά σχολεία κοινών γραμμάτων σε άπομαρα μέρη, για να διδάξουν στα παιδιά όχι μόνο λίγα γράμματα, αλλά και χριστιανική κατήχηση και λίγη ιστορία. Αυτά ήταν τα λεγόμενα «κρυφά σχολεία», των οποίων την ύπαρξη άμφισβητούν σήμερα μερικοί δήθεν προοδευτικοί. Αλλά τα σχολεία αυτά υπήρξαν και αυτά διατήρησαν την παιδευτική μας παράδοση σε δύσκολες εποχές, κυρίως κατά τους δύο πρώτους αιώνες της δουλείας. Έπειτα όμως οι Τούρκοι φάνηκαν πιο ανεκτικοί και τότε άρχισαν να ιδρύονται σχολεία σε πολλά μέρη του έλληνισμού, κυρίως από τις αρχές του 17ου αιώνα, με κορυφωμα τα τέλη του 18ου αιώνα και τις αρχές του 19ου. Και τότε πάλι την πρωτοβουλία για την ίδρυση των σχολείων, κατωτέρων και ανωτέρων, είχε κυρίως η Έκκλησία, συνεργαζόμενη συχνά με τους Τοπικούς Άρχοντες. Οι περισσότεροι δάσκαλοι ήταν κληρικοί ή μοναχοί και δίδασκαν δωρεάν ή με μικρή αμοιβή. Τα διδακτικά βιβλία ήταν το Ψαλτήρι και το Όκτωήχι, ήδη από τα βυζαντινά χρόνια, έως ότου στα μέσα του 18ου αιώνα εκδόθηκαν τα πρώτα αλφαριθμητικά. Εκτός από την ανάγνωση και τη γραφή, τα παιδιά μάθαιναν και θρησκευτικά, αριθμητική, στοιχειά ιστορίας και γεωγραφίας. Στα ανώτερα σχολεία, τα λεγόμενα Έλληνικά, μελετούσαν Αρχαία Έλληνικά, και στα πιο ανώτερα μάθαιναν φιλοσοφία, μαθηματικά, αστρονομία, φυσική.

Η Έκκλησία με την παιδεία απέβλεπε

όχι μόνο στην ενίσχυση της χριστιανικής πίστεως των υποδοούλων, αλλά και στη διατήρηση της εθνικής τους συνειδήσεως και στην έλπίδα της εθνικής αποκαταστάσεως. Γιαυτό οι δάσκαλοι μιλούσαν πάντοτε με θαυμασμό για τα κατορθώματα των αρχαίων προγόνων μας και για τον πολιτισμό, που ανέπτυξαν. Δίδασκαν συχνά με δάκρυα στα μάτια, όπως γράφει ο Άγωνιστής του 1821 Χριστόφορος Περαιβός. Με την παιδεία η Έκκλησία διατήρησε και την εθνική μας γλώσσα, η οποία κινδύνευε να παραφθαρεί λόγω της αναμειξεώς της με πολλές τούρκικες, αρβανίτικες και άλλες λέξεις. Τα παιδιά μάθαιναν την αρχαία ελληνική γλώσσα, το λεξιλόγιο και τη γραμματική της, για να κατανοούν τα αρχαία και τα εκκλησιαστικά κείμενα. Με τον τρόπο αυτό διατηρήθηκε άνοθευτη η γλωσσική μας παράδοση. "Αν έχαναμε τη γλώσσα μας, θα χάναμε ίσως και τον έθνισμό μας, θα άφρομοιωνόμαστε με τους Τούρκους και τους άλλους λαούς της Βαλκανικής.

Η Έκκλησία επέμεινε πολύ στη διδασκαλία των Αρχαίων Έλληνικών, διότι ήξερε ότι αυτά άποτελούν τη βάση της παιδευτικής μας παραδόσεως, και διότι ήθελε να διατηρήσει το σύνδεσμο μεταξύ της χριστιανικής πίστεως και της ελληνικής παιδείας και φιλοσοφίας. Πίστευε στην ένότητα της εθνικής και θρησκευτικής μας παραδόσεως. Για τον έλληνισμό ή χριστιανική θρησκεία ήταν βασικό στοιχείο της εθνικής μας ταυτότητας. Για τον χριστιανισμό ή ελληνική παιδεία ήταν ή προπαιδεία για την κατανόηση της χριστιανικής πίστεως. Γιαυτό η παιδεία βασίζόταν στην ελληνική και τη χριστιανική παράδοση.

Στη λεγόμενη περίοδο του Νεοελληνικού Διαφωτισμού (1750 - 1821) όποτε ιδρύθηκαν πολλά σχολεία, κυρίως Έλληνικά και Άνώτερα, επιδιώχθηκε ή διδασκαλία της νεώτερης φιλοσοφίας, των Φυσικών και των Μαθηματικών στα σχολεία. Βασικός σκοπός των διδασκάλων, που είχαν σπουδάσει στην Εύρώπη, ήταν να φέρουν στην Ελλάδα

δα τὰ φῶτα τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, νὰ ἐκπολιτίσουν τὸ Γένος καὶ νὰ τὸ κάμουν ἄξιο γιὰ νὰ διεκδικήσῃ τὴν ἐλευθερία του. Ἄλλὰ ἡ προσπάθεια αὐτὴ γιὰ ἐκσυγχρονισμό τῆς παιδείας προκάλεσε καὶ κάποιες ἀντιθέσεις καὶ συγκρούσεις. Οἱ λόγιοι χωρίσθησαν σὲ ἀριστοτελικούς, ποὺ ἀκολουθοῦσαν κυρίως τὴν νεοαριστοτελικὴ παράδοση τοῦ Θεοφίλου Κορυδαλλέα, καὶ σὲ νεωτεριστές, ποὺ ἠθελαν τὴ διδασκαλία τῶν Μαθηματικῶν, τῶν Φυσικῶν καὶ τῆς Νεώτερης Φιλοσοφίας. Στὴ διαμάχη αὐτὴ ἀναμείχθη καὶ ἡ Ἐκκλησία, ἡ ὁποία πῆρε μερικὲς φορές τὸ μέρος τῶν ἀριστοτελικῶν, ἀπὸ ἀντίδραση πρὸς τὴν ὑλιστικὴ φιλοσοφία μερικῶν δυτικῶν φιλοσόφων. Ὅμως ποτὲ δὲν ἐμπόδισε τὴ διδασκαλία τῆς Νεώτερης Φιλοσοφίας καὶ τῶν Μαθηματικῶν ἢ τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν.

Ἡ Φιλοσοφία καὶ οἱ Ἐπιστῆμες μῆχαν ἐπίσημα στὰ Προγράμματα πολλῶν σχολείων. Πρωτεργάτες τῆς ἀνανέωσης αὐτῆς τῆς παιδείας ὑπῆρξαν κληρικοί, ἀλλὰ καὶ μερικοὶ λαϊκοί, οἱ ὁποῖοι ὅμως ἦσαν πιστὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπομένως ἡ ἴδια ἡ Ἐκκλησία μὲ τοὺς ἐκπροσώπους τῆς εἰσήγαγε τὰ νεωτερικὰ μαθήματα στὰ σχολεῖα. Κληρικοὶ ἦσαν οἱ κυριώτεροι Διδάσκαλοι τοῦ Γένους καὶ οἱ Εἰσηγητὲς τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῆς Φιλοσοφίας στὴν Ἑλλάδα. Ἀναφέρουμε ὡς παράδειγμα τὸ Νικηφόρο Θεοτόκη καὶ τὸν Εὐγένιο Βούλγαρη, οἱ ὁποῖοι ἦσαν σοφοὶ Διδάσκαλοι τῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῆς Φιλοσοφίας καὶ ἔγραψαν περισπούδαστα βιβλία. Ἄλλοι μετέφρασαν ἀξιόλογα ἔργα δυτικῶν φιλοσόφων καὶ ἐπιστημόνων καθὼς καὶ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ κείμενα, γιὰ νὰ φωτίσουν τὸ Γένος.

Ἄν ρίξουμε μιὰ ματιὰ στὶς βιβλιογραφίες τῆς ἐποχῆς (Γ. Ζαβίρα, Κ. Σάθα, Λεγκράντ καὶ ἄλλων) θὰ διαπιστώσουμε ὅτι

τὰ περισσότερα βιβλία, ποὺ ἐκδόθηκαν στὴν ἐποχὴ τῆς τουρκοκρατίας στὰ ἑλληνικά, ἦσαν θρησκευτικὰ (θεολογικά, λειτουργικά καὶ ἄλλα), ἐλάχιστα δὲ ἐπιστημονικά, φιλοσοφικά ἢ λαϊκά. Τὸ θρησκευτικὸ βιβλίον ἦταν τότε τὸ πιὸ δημοφιλὲς ἀνάγνωσμα στὸν ἑλληνικὸ λαό, ὅπως τονίζουν ὅλοι οἱ ἀντικειμενικοὶ ἐρευνητές. Μερικοὶ ὅμως προβάλλουν τὰ ἐπιστημονικά, τὰ φιλοσοφικά, ἀκόμη καὶ τὰ λαϊκὰ ἀναγνώσματα, δηλαδὴ τὶς μεταφράσεις μυθιστορημάτων κ.λ.π. ὡς βασικὰ βιβλία τῆς ἐποχῆς τοῦ Ν. Ε. Διαφωτισμοῦ. Ἐνῶ αὐτὰ ἦσαν πάντοτε ἐλάχιστα, μπροστὰ στὸ πλῆθος τῶν θρησκευτικῶν βιβλίων. Μερικοὶ θέλουν νὰ μᾶς πείσουν ὅτι τὸ θρησκευτικὸ βιβλίον ἄρχισε νὰ παραμερίζεται καὶ νὰ ἀυξάνεται ἡ κυκλοφορία τῶν ἄλλων βιβλίων. Αὐτὸ δὲν εἶναι πλήρως ἀληθινόν. Τὸ θρησκευτικὸ βιβλίον ἦταν, πάντοτε πρῶτο, ἡ παραγωγή καὶ ἡ κυκλοφορία του δὲν μειώθηκε ποτέ, ἔστω καὶ ἂν αὐξήθηκαν καὶ οἱ ἐκδόσεις ἄλλων βιβλίων. Τὸ θρησκευτικὸ βιβλίον διαβάζονταν ἀπὸ ὅλους, ἐνῶ τὰ φιλοσοφικά καὶ τὰ ἐπιστημονικά μόνο ἀπὸ λίγους, ποὺ εἶχαν σχετικὴ παιδεία. Στὸ θρησκευτικὸ βιβλίον ὁ ραγιαῆς εὗρισκε παρηγορία, ἐνισχυόταν στὴν πίστη καὶ ἀπὸ αὐτὸ ἐπαίρνε δυνάμεις γιὰ τὴ συνέχιση τοῦ ἀγῶνα τῆς ζωῆς. Γι'αὐτὸ τὸ ἀγάπησε ιδιαίτερα. Ἀξιοσημείωτο εἶναι ὅτι καὶ πολλὰ ἐπιστημονικά καὶ φιλοσοφικά βιβλία ἔγραψαν κυρίως μορφωμένοι κληρικοί, οἱ ὁποῖοι δημοσίευσαν πολλὰ πρωτότυπα ἔργα ἢ μετέφρασαν ξένα. Ἐπομένως ἡ Ἐκκλησία στὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας ὑπῆρξε μιὰ μεγάλη πνευματικὴ δύναμη μὲ ἀξιόλογη πνευματικὴ προσφορά, ὅπως ἀναγνωρίζεται ἀπὸ ὅλους τοὺς ἱστορικούς. Ἀνάλογη δρᾶση πρέπει νὰ ἀναπτύξῃ καὶ σήμερα.

Β. Χ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΣ

ΟΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΥΖΥΓΩΝ ΑΠΟ ΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗΣ ΑΠΟΨΕΩΣ (Β')

Β. – Προσωπικά Σχέσεις τῶν Συζύγων κατὰ τὴν Χριστιανικὴν Ἠθικὴν.

Εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας, ὡς γνωστόν, ὁ γάμος ἔχει ἀναχθῆ εἰς *μυστήριον μέγα*. Εἰς μυστήριον ποῦ ἔχει τὸ παράλληλον καὶ τὴν ἀντιστοιχίαν εἰς τὸν μυστικὸν γάμον τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας¹⁶. Ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν ὁ δεσμὸς τοῦ γάμου δὲν ἀντιμετωπίζεται ὡς μία «σύμβασις» μεταξὺ δύο συναλλασσομένων. *Προϋποθέτει* βεβαίως τὴν ἀμοιβαίαν συμφωνίαν τῶν μελλονύμφων. Δὲν τὴν ἀντιμετωπίζει ὅμως ὡς μίαν κοινὴν δῆλωσιν βουλήσεως, ἀλλὰ ὡς μίαν *ἀγίαν καὶ ἐν εἰλικρινείᾳ ἔνωσιν ψυχῶν καὶ σωμάτων*. *Ὡς μίαν «κοινὴν ἐπιθυμίαν» συγκληρώσεως τοῦ βίου παντός, ποῦ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν γλώσσαν λέγεται «ἐν ἀγάπῃ κοινωνία ζωῆς τῶν συζύγων», τὴν ὁποίαν καὶ ἐπευλογεῖ!*

Λέγει, σχετικῶς, ὁ καθηγητὴς Ἄλ. Κακαβούλης:

«Μὲ τὴν κοινωνία ἀγάπης ἀναδεικνύεται τὸ βαθύτερο νόημα, ὁ κεντρικὸς σκοπὸς καὶ ἡ οὐσιαστικὴ διὰ βίου προοπτικὴ τῆς συζυγικῆς σχέσης. Ἡ *ἀγάπη*, ὡς ὑπερβάση τοῦ ἐγωκεντρισμοῦ, δίνει τὴ δυνατότητα στοὺς συζύγους νὰ συναπολαμβάνουν ὅλα τὰ ἀγαθὰ τῆς συμβίωσης^{16α}.

Κατὰ τεκμήριον, ἐνώπιον τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἐκκλησίας προσέρχονται δύο νέοι ἄνθρωποι ποῦ πρόκειται νὰ ἐνώσουν τὶς τύχες των καὶ τὴν ζωὴν των, οἱ ὅποιοι ἐγεννήθησαν ἀπὸ χριστιανοὺς γονεῖς καὶ *πιστεύουν εἰς τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, ὡς Θεὸν καὶ Σωτήρα. Εἶναι μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ καὶ πρόβατα τῆς Λογικῆς ποιμένης Του*. Ἐπομένως, προσέρχονται ἐν συνειδήσει τῆς σοβαρότητος τοῦ ἐγχειρήματος τού-

του καὶ τοῦ ὅτι ὁ γάμος εἶναι διὰ τὴν ζωὴν καθενὸς σταθμὸς *κεντρικὸς*. *Ἀφετηρία καὶ πορεία νέα*, μὲ συνέπειες καὶ προεκτάσεις, εἰς αὐτὸ τὸ αἰώνιον μέλλον!

Εἶπα, *κατὰ τεκμήριον*, διότι θέλω νὰ διαχωρίσω τὴν κατηγορίαν τῶν νέων τούτων ἀπὸ τὴν τάξιν ἐκείνων, ποῦ προσέρχονται εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Ἐκκλησίας, ἔτσι διὰ λόγους «κοινωνικούς», διὰ νὰ μὴ πᾶνε εἰς τό... δημαρχεῖον, ἀφοῦ παρὰ τὶς «φιλότιμες» προσπάθειες τῶν «προσοδευτικῶν», καὶ τῶν «κουλτουριαρῶν», ἡ «μάχη» των διὰ τὸν πολιτικὸν γάμον ἐχάθη. Ἡ Ἑλληνικὴ Κοινωνία τὸν ἀπέκρουσε!

Ὅταν, λοιπόν, ὁμιλοῦμεν διὰ τὶς προσωπικὰς σχέσεις τῶν συζύγων ἐξ ἀπόψεως χριστιανικῆς, προδήλως, ἐννοοῦμεν καὶ πρέπει νὰ ἐννοοῦμεν σχέσεις συζύγων *πιστευόντων εἰς τὸν Χριστόν καὶ εἰς τὴν Διδασκαλίαν Του*.

Ἐὰν δύο νέοι ἄνθρωποι ποῦ πρόκειται νὰ δημιουργήσουν ἢ ἔχουν δημιουργήσει οἰκογένειαν εἶναι διαποτισμένοι ἀπὸ τὴν Εὐαγγελικὴν Ἀλήθειαν, γνωρίζουν μερικὲς ἀπλὲς ἀλήθειες ποῦ τὶς ἔχει ἐπικυρώσει ἢ πραγματικότης καὶ ἡ κοινὴ πείρα. Γνωρίζουν, δηλαδή, πολὺ καλὰ ὅτι:

Εἶναι διαφορετικοὶ χαρακτήρες, μὲ διαφορετικὰς κληρονομικὰς καταβολὰς. Ὁ καθένας εἶναι φορεὺς τῶν παραδόσεων, τῶν συνηθειῶν καὶ τοῦ τρόπου ζωῆς τῆς ἰδικῆς του πατρικῆς οἰκογενείας, ὅπως ἐτονίσθη προηγουμένως.

Ὁ μέλλων σύντροφός του ἢ ὁ σύζυγός του εἶναι ἴσως διαφορετικὸς ὄχι μόνον ὡς χαρακτήρας ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀπόψεως παιδείας, ἀντιλήψεως καὶ ἰδεῶν διὰ τὸ πῶς πρέπει νὰ θεμελιωθῆ ἡ καινούργια κοινὴ

πορεία και ζωή. Ξέρουν ακόμη και κατανοούν ότι ο καθένας έχει τις ιδιικές του προσωπικές αδυναμίες, δυσκολίες προσαρμογής ίσως και ιδιοτροπίες, άρα οι δύο συνιστούν ένα «συνεταιρισμόν αδυναμιών», όπως έλεγε ο αείμνηστος καθηγητής μας Ά. Τσιριντάνης.

Έν ὄψει ὄλων αὐτῶν τῶν διαφορῶν, ἰδιαιτεροτήτων, διατι ὄχι καὶ ἀντιθέσεων, οἱ δύο αὐτοὶ ἄνθρωποι μὲ καλοπιστίαν καὶ εἰλικρίνειαν προσπαθοῦν νὰ κατανοοῦν καὶ νὰ ἀποδέχωνται ὁ ἕνας τὸν ἄλλον ὅπως εἶναι. Κατανοοῦν καὶ ἀντιλαμβάνονται ὅτι ἐν περιπτώσει ἀδιεξόδου (ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ μὴ φθάσουν εἰς ἀδιεξόδον) ἔχουν ἀνάγκη μιᾶς αὐθεντίας. Χρειάζονται μίαν «συγκολλητικήν δύναμιν», μίαν ρυθμιστικήν ἀρχήν, ἢ ὁποῖα νὰ ἔχῃ ἰκανότητα νὰ ἐξευγενίξῃ καὶ συγχρόνως νὰ συνάπτῃ ἐνωτικὰ μεταξὺ τῶν τῆς ἐπὶ μέρους ἀντίθετες ἰδέες, ἀπόψεις καὶ θελήσεις, εἶται ὥστε... «ἀπὸ κοινοῦ νὰ ἀποφασίζουσι γιὰ κάθε θέμα τοῦ συζυγικοῦ βίου». Ποία ὅμως εἶναι αὐτὴ ἡ αὐθεντία, ἢ «συγκολλητικὴ δύναμις»;

Ποία ἄλλη ἢμπορεῖ νὰ εἶναι ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ τὸ θέλημά Του; Αὐτὸν ποῦ «ἐτάζει καρδίας καὶ νεφρούς», ποῦ «ἐπίσταται τὰ κρυπτὰ τῶν ἀνθρώπων», ποῦ γνωρίζει παρελθόντα - παρόντα - καὶ μέλλοντα;

Αὐτόν, ποῦ καὶ αὐτοὺς ἀγαπᾷ μὲ ἀνιδιοτέλειαν καὶ θέλει τὴν εὐτυχίαν των!

Ἀπὸ τὸν Κύριον καὶ τὸ Εὐαγγέλιόν Του θὰ πάρουν, διὰ τῆς ἁγιαστικῆς Χάριτος, τὴν δύναμιν διὰ νὰ κάνουν τὴν μεγάλην μὲν καὶ δύσκολον, ἀλλὰ ὅμως ἀναγκαίαν καὶ σωτήριοιον ὑπέρβασιν. Ποίαν;

Νὰ ὑπερβῇ ὁ καθένας τὸ ἐγὼ του! Νὰ θέσουν παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Κυρίου: Τῆς σκέψεις, τῆς ἰδέες, τῆς διαφορῆς, τῆς ἀντιθέσεις, τῆς ἰδιαιτερότητες, τοὺς διαφοροτικούς χαρακτήρες καὶ τὰ πείσματά τους!

Ἔτσι, μὲ εἰλικρίνειαν, μὲ καλὴν πίστιν καὶ πρόθυμην διάθεσιν νὰ ποῦν:

«Πάτερ ἡμῶν... γεννηθῆτω τὸ θέλημά Σου, ὡς ἐν Οὐρανῶ καὶ ἐν ἡμῖν».

Στερῶσε τὴν συζυγίαν μας καὶ δῶσε γερὰ θεμέλια στὸ νέο σπιτικό μας!

Ἔτσι, ἢ πίστις, ἢ ταπεινῶσις, ἢ ἀμοιβαία ἀγάπη, ἢ ὑπομονή, ἢ ὑποχωρητικότης, ἢ διάθεσις αὐτοπροσφορᾶς θὰ γίνουσι πολλαπλάσιες δυνάμεις, ποῦ θὰ ἀναδείξουσιν τοὺς δύο συζύγους εἰς «ἕνα» νέον ἄνθρωπον. Εἰς ψυχὴν μίαν καὶ σάρκα μίαν! Διότι τὰ ἀσυμβίβαστα θελήματά τους, ἀντικατέστησε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ! Ἔ, τότε: Ἄς «κατέβῃ ἢ βροχή, καὶ ἄς ἔλθουν ποταμοὶ καὶ ἄς πνεύσουν οἱ ἄνεμοι καὶ ἄς προσπέσουν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτήν». Δὲν θὰ καταφέρουσιν τίποτε! Διότι τὸ νέο αὐτὸ σπιτικό «τεθεμελιώται ἐπὶ τὴν πέτραν»¹⁷.

Εἶναι θέμα πίστεως ἐνεργοῦ ἢ ἐν ὁμοιοῖα καὶ ἀγάπῃ πορεία τῶν συζύγων. Εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον διαβάσομε τὸ ἐξῆς θαῦμα:

Ὅταν μετὰ τὴν ἀνάστασιν τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἰαείρου, ὁ Κύριος ἐφθασεν εἰς τὴν οἰκίαν, προσῆλθον ἐκεῖ δύο τυφλοὶ, ἰκετεύοντες νὰ τοὺς χαρίσῃ τὸ φῶς.

Ὅταν τοὺς εἶδεν ὁ Κύριος τοὺς ἐρώτησε: «Πιστεύετε ὅτι ἔχω τὴν δύναμιν νὰ κάνω αὐτὸ ποῦ ζητᾶτε; Καὶ αὐτοὶ εἶπαν: «Ναί, Κύριε, πιστεύομε». Τότε ὁ Κύριος ἄγγιξε τὰ μάτια τους καὶ τοὺς εἶπε: «Σύμφωνα μὲ τὴν πίστιν σας ἄς γίνῃ». Καὶ ἀμέσως ἀνέβλεψαν»¹⁸!

Μὲ τέτοιαν πηγαίαν, ἐνεργὸ καὶ θερμὴν πίστιν ἂν προσέλθουν οἱ δύο νέοι ἄνθρωποι εἰς τὸν Χριστὸν ὁ γάμος των εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀποτύχῃ. Ἔχοντας τῆς κοινῆς πορείας καὶ ζωῆς τὴν Πίστιν, μὲ πνεῦμα ἀγάπης, κατανοήσεως, ὑποχωρητικότητος θὰ συζητοῦν τὰ θέματα, θὰ ἀντιμετωπίζουσιν τὰ προβλήματα καὶ θὰ εὐρίσκουσιν λύσεις, χωρὶς τὸν Α. Κ., τὰ δικαστήρια καὶ τοὺς δικηγόρους. Καὶ ἂν κάποτε σὰν ἀδύνατοι ἄνθρωποι «σκοντάψουν»... καὶ μὲ ἐπιμονὴν καὶ ἰσχυρογνωμοσύνην ὁ καθένας «μένει ἀκίνητος» εἰς τὴν ἀποψίν του, πιστεύοντας καλοπίστως ὅτι ὀρθοτομεῖ τὴν ἀλήθειαν καὶ ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ σωστός; Τότε τί θὰ γίνῃ; Ἔ τότε εἶναι ἀναγκαία ἢ ἀπτή παρουσία τῆς

Θεϊκῆς προσταγῆς. Τότε θὰ προσφύγουν εἰς τὴν ἀύθεντιαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ κάτω ἀπὸ τὸ ἐπιτραχήλι τοῦ Πνευματικοῦ θὰ ἀκούσουν τὴν ἀύθεντικὴν φωνήν, ποῦ θὰ τοὺς ἠρεμήσῃ!

Καὶ θὰ φύγουν ὄχι σὰν «νικητὴς καὶ ἠττημένος», ἀλλὰ εἰρηνικοὶ σὰν δύο νικηταί, ποῦ ἐνίκησαν εἰς τὴν μάχην κατὰ τοῦ ἐγωϊσμοῦ, τῆς διχονοίας καὶ τῆς ἀποτυχίας.

***

Τὸ ἔτος 1983 μὲ τὸν νόμον 1329 ἄνοιξεν ὁ δρόμος διὰ τὸ εὐκόλο γκρέμισμα τῶν γάμων καὶ τῶν οἰκογενειῶν, μὲ τὸ συναινετικὸ διαζύγιον καὶ μὲ τὸ ἄλλο, τὸ λεγόμενον αὐτόματον, δηλαδὴ τὸ λόγῳ τετραετοῦς διαστάσεως. Οἱ στατιστικὲς ἔδειξαν ὅτι τὸ ἔτος 1987, ἐπὶ συναφθέντων 60.000 γάμων, διελύθησαν εἰς διάστημα ἐνὸς ἔτους οἱ... 29.000 γάμοι! Οἱ μισοί! Διατί ὁμως;

Λέγουν πολλοί: Διότι ἡ γυναίκα εἰς τὴν ἐποχὴν μας ἐβγήκεν εἰς τὴν ἀγορὰν ἐργασίας καὶ σὲ ἐπαγγέλματα ποῦ ἀνέκαθεν ἦσαν ἀνδρικό. Ἔτσι, ἐγίνε ἀνεξάρτητὴ οἰκονομικῶς καὶ κοινωνικῶς ἰσοδύναμη μὲ τὸν ἄνδρα. Καί, λοιπόν; Εἶναι αὐτὸς λόγος νὰ χωρισθῶν; Νὰ καταστραφῶν καὶ νὰ καταστρέψῶν καὶ ἄλλους ἄθώους; Ἀντιθέτως, θὰ ἔλεγε κανεὶς: Νὰ ἕνας λόγος ἢ νέα οἰκογένεια νὰ ἔχη περισσότερες οἰκονομικὲς δυνατότητες καὶ μεγαλύτεραν κοινωνικὴν καταξίωσιν!

Διατί νὰ μὴν ἀναδεικνύεται καὶ νὰ ἐπιτυγχάνη, ἀλλὰ νὰ... γκρεμίζεται; Ὅχι. Δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ λόγος. Ἄλλως τε, τοῦτο ἀποδεικνύουν τὰ πράγματα, καθ' ὅσον παρατηροῦμεν εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ καμαρώνουμε πολλὰ ζευγάρια μὲ ἐπιστημονικὴν μόρφωσιν καὶ ἐπαγγελματικὴν καριέραν ζηλευτὴν καὶ κοινωνικὴν καταξίωσιν θαυμαστήν. Ἄλλος εἶναι ὁ λόγος τοῦ... γκρεμίσματος νέων σπιτιῶν.

Ὁ λόγος εἶναι ὅτι οἱ τέτοιοι γάμοι δὲν ἔχουν θεμέλιον πνευματικόν!

Ἄρκετοὶ ἀρκοῦνται, καὶ ἀποφασίζουν τὸν γάμον, ἱκανοποιούμενοι ἀπὸ τὴν «πλη-

ροφορίαν» ἐπιπολαίου ἐν πολλοῖς αἰσθημάτων, ποῦ δημιουργοῦν οἱ αἰσθήσεις. Ἀποφασίζουν, χωρὶς οὔτε στοιχειώδης ἔρευνα νὰ προηγηθῇ περὶ τοῦ «τί» ἀντίκρουσμα ἔχει ἢ ἀπέναντί τους προσωπικότης. Τί πνευματικὸν περιεχόμενον ἔχει; Τί κοσμοθεωριακὲς καὶ βιοθεωριακὲς ἀντιλήψεις διώνει;

Δὲν ἔχουν τὴν στοιχειώδη σύνεσιν νὰ ἐρευνήσουν πρῶτον ὁ καθένας τὸν ἑαυτὸν του, ἔπειτα δὲ καὶ τὰ κίνητρα τοῦ ἄλλου. Μὲ τί εἶδους προαίρεσιν προσέρχεται καθεὶς εἰς τὸν γάμον; Προσέρχεται μὲ τὴν διάθεσιν νὰ προσφέρῃ καὶ νὰ προσφερθῇ, διὰ νὰ κἀνῃ εὐτυχισμένον τὸν σύντροφόν του καὶ τοὺς βλαστοὺς των ἢ διὰ νὰ «πάρῃ» μόνον ὅσα περισσότερα τοῦ προσφέρει ὁ ἄλλος, χωρὶς καμίαν διάθεσιν προσφορᾶς; Τὸ σημεῖον τοῦτο εἶναι ἰδιαίτερας ὑπογραμμίσεως ἄξιον. Ὁ ἀπ. Παῦλος μᾶς διέσωσε μίαν σημαντικὴν διδαχὴν τοῦ Κυρίου, ἢ ὁποία ἰδιαζόντως ἔχει ἐφαρμογὴν εἰς τὴν κοινὴν ζωὴν τῶν συζύγων. Λέγει:

«Μακάριον ἐστὶ μᾶλλον διδόναι ἢ λαμβάνειν»¹⁹. Ἡ λέξις «μακάριον» ἀποδίδει τὴν ψυχικὴν κατάστασιν εὐφορίας καὶ χαρᾶς καὶ εὐχαριστήσεως, ποῦ εἰς τὰ βάθη τῆς ψυχῆς του νοιώθει ἐκεῖνος ποῦ... δίνει! Ὅχι ἐκεῖνος ποῦ παίρνει!

Πόσον παράτερον φαίνεται τοῦτο στοὺς σημερινούς καιρούς μας! Εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς ἰδιοτελείας, τῆς διαφθορᾶς, ποῦ ἡ λέξις «τῆς ἀρπαχτῆς» ἔχει γίνε σῆμα κατατεθέν! Εἰς τὴν ἐποχὴν ποῦ τὸ «ἀτομικὸν συμφέρον» προβάλλει τὴν πιὸ δυσεῖδη μορφήν του. Καὶ ὁμως, ἐὰν ἕνα ζευγάρι θέλει τὴν ἀληθινὴν ἐπιτυχία καὶ εὐτυχία πρέπει ἐναντίον τοῦ ρεύματος τῆς ἐποχῆς μας -*contra torrentem*- νὰ πορεύεται εἰς τὴν ζωὴν του, ἔχοντας συνεχῶς εἰς τὰ αὐτιά του τὴν Παύλειον παραίνεσιν: *«Μὴ τὰ ἑαυτῶν ἕκαστος σκοπεῖτε ἀλλὰ καὶ τὰ ἐτέρων ἕκαστος»²⁰.*

Ἐὰν ἡ ἠθικὴ αὐτὴ ἐπιταγὴ ἔχη ἀποδέκτες τοὺς εἰς πολιτισμένην κοινωνίαν βιοῦντας ἀνθρώπους, ἰδιαίτερος ἀπευθύνεται εἰς τοὺς συμβιούντας συζύγους, ποῦ καθημερινῶς «συνεργάζονται» διὰ τὴν οἰκοδο-

μήν τῆς «κοινῆς εὐτυχίας»²¹.

Ἐάν προσέρχεται κανεὶς εἰς τὸν γάμον μὲ ἰδιοτελῆ ἐλατήρια, ἀποσκοπῶν εἰς τὴν ἰδίαν ἐγωϊστικὴν ἱκανοποίησιν, δὲν ἀγαπᾷ εἰλικρινᾶ τὴν ἄλλην ψυχὴν. Καὶ αὐτὸ δὲν θὰ ἀργήσῃ νὰ γίνῃ ἀντιληπτὸν καὶ φανερόν. Διότι ὁ ἄλλος ποῦ ἔρχεται μὲ τὶς ἀγνό-τερες τῶν προθέσεων, διὰ νὰ προσφέρῃ καὶ νὰ προσφερθῆ, διαπιστώνοντας τοῦ «συν-τρόφου» τὸν γυμνὸν φιλο-τομαρισμὸν «παγώνει»! Κόβονται τὰ φτερά του. Πα-ραδίδεται εἰς τὴν ἀπόγνωσιν!

Καὶ χρειάζεται πραγματικᾶ ἡρωϊσμός διὰ νὰ ἀντιμετωπισθοῦν οἱ δύο ἐχθροί: Ὁ φιλοτομαρισμὸς τοῦ συντρόφου καὶ ἡ ἀπο-καρδίωσις τοῦ ἴδιου!

Ἐάν καὶ οἱ δύο προσέρχονται εἰς τὸν γάμον μὲ ὄχι ἀγνές προθέσεις, ἀλλὰ μὲ ἰδιο-τέλειαν, τότε γίνεται ἐκδηλον ὅτι χτίζουν εἰς τὴν ἄμμον!

Ἔτσι, ἔρχονται οἱ ποταμοί, οἱ βροχὲς καὶ οἱ ἄνεμοι, δηλαδὴ οἱ διαφορὲς, οἱ πει-ρασμοί, οἱ ἀντιξοότητες, τὰ προβλήματα καὶ κτυποῦν ἀλύπητα δύο ψυχὲς ποῦ δὲν ἀγα-πήθηκαν εἰλικρινᾶ ποτέ, διότι τὴν πραγμα-τικὴν ἔνωσίν των τὴν ἀπωθοῦσε ὁ ἐγωϊσμός, ὁ φιλοτομαρισμός! Δι' αὐτὸ δὲν ὑπάρχει δύναμις κοινῆ ἀντιστάσεως! ΠΩΣ, λοιπόν, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ διαμορφωθοῦν οἱ προσωπικὲς σχέσεις τῶν συζύγων; Τί εἶδους ψυχικὴ καὶ συναισθηματικὴ κοινωνία θὰ ὑπάρχῃ; Εἰς τὸν σκοτασμὸν ποῦ δημιου-ροῦν τέτοιες ὀδυνηρὲς καταστάσεις, θεω-ρεῖται «λύσις»... ἢ λύσις τοῦ γάμου! Τὸ γκρέμισμα τῆς νεόκτιστης οἰκίας, ποῦ μαζὶ τῆς γκρεμίζονται ὄνειρα, φιλοδοξίες, ὄρα-ματισμοὶ καὶ χάνεται ὀριστικᾶ ἡ εὐτυχία ποῦ δὲν ἐπρόφθασε... νὰ ἔλθῃ! Ἐθριάμβευ-σεν ὁμως ὁ ἐγωϊσμός, ἡ φιλαντία, τὸ πεί-σμα. Ὡστε, τὸ ζήτημα μὲ ποῖα κίνητρα, μὲ ποῖα ἐλατήρια προσέρχεται κανεὶς εἰς τὸν γάμον, εἶναι, ἐπαναλαμβάνω, κεφαλαίω-δους σημασίας. Καὶ δὲν εἶναι θέμα στιγ-μαΐας ἀντιμετωπίσεως. Εἶναι θέμα σοβα-ρᾶς πνευματικῆς προετοιμασίας.

Καθὼς ἐφθάσαμε εἰς τὸ τέλος αὐτῆς τῆς

διαδρομῆς, εἶναι χρήσιμον νὰ κάνουμε μίαν ἀνακεφαλαίωσιν τῶν βασικῶν ἰδεῶν τοῦ θέματος ποῦ ἀνεπτύχθησαν.

Πρῶτον. – *Οἱ προσωπικὲς σχέσεις τῶν συζύγων εἶναι ὑπόθεσις καθόλου νομικῆ!* Εἰς καμίαν περίπτωσιν δὲν ἔμπορουν νὰ ρυθμίζονται ἐπιτυχῶς ἀπὸ τοὺς νόμους, τοὺς κώδικες, τὰ δικαστήρια καὶ τοὺς δι-κηγόρους. Οἱ θεσμοὶ καὶ οἱ παράγοντες αὐτοί, παρὰ τὴν καλὴν πρόθεσιν ἐνδεχομέ-νως, δὲν ἔχουν τὴν δύναμιν νὰ ἐνώσουν ἀρ-μονικᾶ τὸ νέο ζευγάρι. Οἱ τελευταῖοι αὐτοὶ παράγοντες ἔμπορουν ἐὰν ἔχουν τὴν ἀγα-θὴν πρόθεσιν καὶ ἀνιδιοτελῆ διάθεσιν, νὰ βοηθήσουν τοὺς δύο νέους ἀνθρώπους, ὡς καλοὶ σύμβουλοι, δεικνύοντας ὑποχωρητι-κότητα καὶ συμβιβαστικὴν διάθεσιν, διὰ νὰ προλάβουν τό... γκρέμισμα. Δὲν ἔμπορουν ὁμως νὰ ρυθμίσουν τὶς μεταξὺ των προσω-πικὲς σχέσεις, κατὰ τρόπον ἐπιτυχῆ.

Δεύτερον. – Ἡ ρύθμισις τῶν προσωπι-κῶν σχέσεων τῶν συζύγων εἶναι ὑπόθεσις κατ' ἐξοχὴν πνευματικῆ. Πηγὴ καὶ ρίζα τόσον τοῦ φθοροποιοῦ καὶ διχαστικοῦ ἐγω-κεντρισμοῦ, ὅσον καὶ τῆς δημιουργικῆς καὶ ἐνοποιητικῆς ἀγάπης καὶ ταπεινώσεως εἶ-ναι τὸ βάθος τῆς ἀνθρωπίνης *ψυχῆς*.

Ἐκεῖ εἰς τὸ βάθος τῆς συνειδήσεως γί-νεται ἡ κατεργασία τῆς ὕλης, ποῦ εἴτε θὰ εἶναι ὑγιὲς καὶ δημιουργικὴ τῆς εὐτυχίας, εἴτε θὰ εἶναι νοσηρὰ καὶ πηγὴ δυστυχίας.

Τρίτον. – Ἡ ἐν δημιουργικῇ ἀγάπῃ συ-ζυγία καὶ οἰκογένεια εἶναι οἰκοδόμημα πολὺ μεγάλο! Ποῦ χρειάζεται θεῖον ἀρχι-τέκτονα, ἰσχυρὸν ὑπέδαφος, γερὰ θεμέλια καὶ ἀνθεκτικὰ ὑλικά! Αὐτὰ ὅλα δὲν τὰ δί-νει ὁ Κώδιξ, ὁ νόμος, τὸ δικαστήριον, ὁ δι-κηγός καὶ ὅποιοσδήποτε ἄλλες «αὐθε-ντίες» τοῦ κόσμου τούτου!

Αὐτὰ εἶναι δῶρα, ποῦ τὰ χορηγεῖ κατὰ τρόπον ἀλάνθαστον, ἀσφαλῆ καὶ δαφυλῆ ὁ Χριστός, εἰς ἐκείνους ποῦ ξέρουν νὰ γονα-τίζουν μὲ ἐμπιστοσύνη καὶ πίστιν ἀκράδα-ντον ἐνώπιόν Του!

Ἄγαπητοί,

Οἱ νέοι μας, εἴτε ἔχουν προχωρήσει εἰς

τὸν γάμον καὶ βαδίζουν τοὺς πρώτους ὀρίζοντες τῆς κοινῆς πορείας των, εἴτε ἀντιμετωπίζουν τὸ πρόβλημα τοῦ γάμου, πρέπει νὰ ἀκούσουν καὶ νὰ ἐνωτισθοῦν τὴν Ἄληθεια.

Καὶ ἐμεῖς ὅλοι οἱ μεγαλύτεροι, γονεῖς, συγγενεῖς, διδάσκαλοι, δικασταί, νομικοί, κοινωνιολόγοι καὶ ψυχολόγοι νὰ τοὺς ποῦμε τὴν ἀλήθειαν, χωρὶς περιστροφές. Νὰ τοὺς τονίσουμε πρῶτον τὴν μεγάλην εὐθύνην ποὺ ἀναλαμβάνουν ἀπέναντι τοῦ ἑαυτοῦ των ὁ καθένας ἀλλὰ καὶ ἄλλων ἀνθρώπων, ὅταν προσέρχονται εἰς γάμου κοινωνίαν. Ὅτι ὁ γάμος εἶναι ὁ κεντρικὸς σταθμὸς, ποὺ θὰ ἀποτελέσῃ τὴν ἀφετηρίαν μιᾶς νέας κοινῆς πορείας δύο ἀνθρώπων. Πορείας θεαίως ἀγώνων, προσπαθειῶν, ὅχι πάντοτε χωρὶς δυσκολίες, ἀντιξοότητες καὶ προβλήματα. Ὅλα αὐτὰ ἀπαιτοῦν ἀπὸ κοινοῦ ἀντιμετώπισιν, ποὺ θὰ εἶναι ἐπιτυχῆς ἂν οἱ δύο τοὺς εἶναι ἐνωμένοι ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰλικρινοῦς καὶ θυσιαζομένης ἀγάπης. Ὅτι μιὰ τέτοια ἐνότης προϋποθέτει τὴν πνευματικὴν θεμελίωσιν τοῦ μέλλοντός των ὡς συζύγων καὶ γονέων, τὴν ὁποίαν φυσικὰ δὲν ἔμποροῦν νὰ ἔχουν ἂν προχωροῦν εἰς τὸν γάμον κατὰ τρόπον ἀνεύθυνον, ἐπιπόλαιον καὶ ἐγωϊστικόν. Καὶ ἂν μὲν εὐρίσκειται κανεὶς πρὸ τοῦ πυλῶνος τοῦ γάμου, νὰ τοῦ τονίσουμε ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐνημερωθῇ σωστὰ καὶ ὅσον ἔμπορεῖ πληρέστερα διὰ τὴν πνευματικὴν ὑποδομὴν τοῦ ὑποψηφίου συντρόφου του καὶ νὰ σκεφθῇ σοβαρὰ τὸ ἐγχείρημά του, ἰδίως δὲ νὰ προσευχηθῇ θερμὰ δι' αὐτό, πρὸ τῆς ἀποφάσεώς του. Ἐὰν πάλιν ἔχουμε μπροστὰ μας νέους ἀνθρώπους, ποὺ ἐπροχώρησαν εἰς τὸν γάμον ἀλλὰ ὁ οὐρανὸς τῆς κοινῆς ζωῆς των ἀρχίζει νὰ συννεφιάζῃ... νὰ τοὺς μιλήσουμε καθαρὰ καὶ νὰ τοὺς τονίσουμε ὅτι ἂν δὲν θέλουν νὰ πικραθοῦν, βλέποντας τὸ οἰκοδόμημα τῆς συζυγίας των νὰ γκρεμίζεται, μαζί μὲ τὰ μεγάλα ὄνειρά τους, νὰ μὴ παρασυρθοῦν ἀπὸ τὶς ἐγωϊστι-

κὲς ροπὲς τῆς ψυχῆς των καὶ νομίσουν ὅτι θὰ εὔρουν δικαίωσιν εἰς τὶς ἀληθινὰ ἢ φανταστικὰ δίκαιες ἀπαιτήσεις των, καταφεύγοντας εἰς τοὺς δικηγόρους καὶ τὰ δικαστήρια. Διότι πικρὰ θὰ διαψευθοῦν! Ἀντιθέτως.

Μὴ διστάσουν νὰ πλησιάσουν τὸν Χριστόν: Τὸν μόνον δυνάμενον σώζειν! Νὰ Τὸν πλησιάσουν μὲ θάρρος καὶ μὲ ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν ἀγάπην Του. Μὲ τὴν σιγουριά ὅτι δὲν θὰ τοὺς ἀπογοητεύσει! Νὰ θέσουν ταπεινὰ εἰς τὰ πόδια Του τοὺς ἑαυτοῦς των, τὰ προβλήματα των, τὶς διαφωνίας των, τὰ ἀδιέξοδά των, χωρὶς κανένα δισταγμόν, ὅτι ἐξάπαντος θὰ βροῦν τὴν εὐτυχὴ καὶ χαροποιὸν λύσιν.

Καὶ ὅλοι μας -καὶ αὐτοὶ καὶ ἐμεῖς- νὰ μὴ ξεχνοῦμε ποτὲ ὅτι:

«Ἐὰν μὴ Κύριος οἰκοδομήσῃ οἶκον, εἰς μάτην ἐκοπίασαν οἱ οἰκοδομοῦντες»²².

ΦΙΛΟΛΑΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Δικηγόρος

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ:

16. – Πρὸς Ἐφεσίους, Κεφ. Ε΄ στ. 32.

16α. – Ἀλεξάνδρου Κακαβούλη, καθηγητοῦ Παν/μίου «Συζυγία Θεμέλιο Ζωῆς» (2003), σελ. 46 ἑπ.

17. – Κατὰ Ματθαῖον Κεφ. Ζ΄ στ. 25.

18. – Κατὰ Ματθαῖον Κεφ. Θ΄ στ. 28 - 29.

19. – Πράξεις Ἀποστ. Κεφ. στ. 35.

20. – Πρὸς Φιλίπ. 2 στ. 4. Τὸ φρόνημα τῶν ἀνθρώπων τῆς συγχρόνου κοινωνίας εἶναι ἀκριβῶς ὅπως εἰς τὴν προχριστιανικὴν ἐποχὴν, ἐκφραζόμενον μὲ τὸν στίχον ἐνὸς ἀρχαίου ποιητοῦ ποὺ διέσωσεν ὁ Ἀθηναῖος καὶ ὁ ὁποῖος στίχος ἔλεγε: «Ἀνόητος ὁ διδούς, εὐτυχὴς δ' ὁ λαμβάνων». Ἴδε Π. Τρεμπέλα, Ὑπόμνημα εἰς τὰς Πράξεις σελ. 559.

21. – Σχολιάζων τὴν ὡς ἄνω ἐπιταγὴν τοῦ Ἀποστόλου ὁ Θεοφύλακτος σημειώνει μὲ εὐστοχίαν τὰ ἑξῆς: «Ὅταν γὰρ ἐγὼ μὲν τὸ σοὶ συμφέρον, σὺ δὲ τὸ ἐμὸν αὐθις ζητῆς, οὔτε κενοδοξίας ἐνταῦθα χώρα, οὔτε ἐριδὸς οὔτε τινὸς ἀπλῶς τῶν κακῶν», Π. Τρεμπέλα, Ὑπόμνημα πρὸς Φιλίπ. σελ. 185 (4) 3.

22. – Ψαλμὸς 126^{ος} στιχ. 1.

ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΣΤΗΝ ΕΥΝΟΜΟΥΜΕΝΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Θεωρούμε χρήσιμο να καταθέσουμε μερικές σκέψεις μας για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του Πολίτη στην ευνομούμενη Πολιτεία. Θα πάρουμε αφορμή από τις πραγματοποιούμενες, κάθε τόσο, καταλήψεις που γίνονται σε όδους, σε πλατείες, σε δημόσια κτίρια, σε σχολεία, αλλά και από τις άπεργίες που γίνονται συχνά, τόσο στον δημόσιο, όσο και στον ιδιωτικό τομέα.

Παρατηρούνται, θα έλεγε κανείς, πολλές φορές, μεγάλης κλίμακας κινητοποιήσεις. Μάλιστα δέ, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, μπροστά στον όγκο των άπεργιακών κινητοποιήσεων, μιλάνε, ενίοτε, για «άπεργιακούς χορούς». Μιλάνε για «άνυπόφορη και βάνανση παραβίαση των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων, σε βάρος του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου» εξ αιτίας των άπεργιών. Τό καταγγέλλουν τα πολιτικά κόμματα, τα Μέσα μαζικής Ένημερώσεως, οι Πολίτες και οι κοινωνικοί φορείς. Μιλάνε για ένα Κράτος «άνημπορο» να προστατεύσει τον Πολίτη. Μιλάνε για μια κοινωνία που «στραγγαλίζει κάθε έννοια δικαίου και αδίκου».

Έν τῷ μεταξύ τα δικαστήρια αποφαινόνται ότι πολλές από τις άπεργίες, αν όχι όλες, είναι «καταχρηστικές» και «παράνομες». Ένώ οι άπεργούντες από την πλευρά τους μιλάνε, συνήθως, για «νόμιμες» και «δίκαιες» άπεργίες.

Με αφορμή τα παραπάνω, θα υπογραμμίσουμε, χωρίς δισταγμό και έπιφύλαξη, ότι τό δικαίωμα τῆς άπεργίας, είναι όπλο ιερό. Αλλά, έξισου, θα υπογραμμίσουμε ότι και τό δικαίωμα τῆς έργασίας είναι επίσης ιερό και άναφαίρετο. Και όχι μόνο

ιερό και άναφαίρετο, αλλά και καθήκον. Και δέν υπάρχει καμμία άμφιβολία ότι οι άπεργίες καταξιώνονται από τῆ στιγμή που οι έργαζόμενοι υπερασπίζονται τά δικά τους τά συμφέροντα, χωρίς αυτά τά συμφέροντα να είναι άσχετα και έντελῶς άποκομμένα, κατά «τρόπο άυταρχικό και βάνανουσο» από τά συμφέροντα και τῶν άλλων Πολιτῶν. Είμαι γνωστό ότι ἡ άπεργία και ἡ έργασία είναι δικαιώματα και υποχρεώσεις κατοχυρωμένα από τό Σύνταγμα, σύμφωνα με τό όποιο ἡ «καταχρηστική άσκηση δικαιώματος δέν έπιτρέπεται».

***

Έπειτα από τά παραπάνω άνακύπτει, για μάς, εύθέως τό θέμα να δώσουμε, στην ουσία τους, τῆ έννοια και τό περιεχόμενο, του τι είναι «δικαίωμα» και τι είναι «υποχρέωση» του κάθε Πολίτη, στη λειτουργούσα και έννομούμενη Πολιτεία. Ένόψει του γεγονότος αυτού θα προσπαθήσουμε στη συνέχεια του άρθρου μας, να προσεγγίσουμε, όσο είναι δυνατόν, τό σοβαρό αυτό θέμα.

Ἡ έννοια του δικαιώματος βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με τῆ έννοια τῆς συμμετοχῆς και τῆς προσφορᾶς. Ὁ ώριμος και υπεύθυνος άνθρωπος νομιμοποιείται να άπαιτήσει τῆν ικανοποίηση ενός δικαιώματός του, πάνω σε ένα πράγμα, αν έχει προηγουμένως συμβάλει άμεσα ἢ έμμεσα στη διαμόρφωση του πράγματος αυτού.

Αναγόμενοι, τώρα, στο θέμα τῶν δικαιωμάτων που ὁ Πολίτης άξιώνει από τό Κράτος, πρέπει να δεχτούμε ότι ὁ Πολίτης έχει άπόλυτη συνείδηση πῶς μετέχει πραγ-

ματικά στο Κράτος, ενώ αυτό, πάλι, άναγνωρίζει τον Πολίτη ως ουσιαστική δομική του μονάδα. Τοῦτο ἔχει τὴν ἐφαρμογή του σὲ κάθε μορφή Πολιτείας, καὶ κυρίως στὴν Πολιτεία ἐκείνη, πού βασίζεται πάνω στίς ἀρχές τῆς δημοκρατίας, καθόσον ὁ Πολίτης μετέχει ἐνεργά στὴ Διοίκηση τῆς δημοκρατικῆς αὐτῆς Πολιτείας, μέσω τοῦ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος.

Ἔτσι, στὴ δημοκρατικὴ Πολιτεία, τὸ δικαίωμα τοῦ Πολίτη ἀναγνωρίζεται, τόσο ἀπὸ ἄποψη ποσότητας, ὅσο καὶ ἀπὸ ἄποψη ποιότητας. Τονίζουμε ἰδιαίτερα τὸ σημεῖο αὐτό, γιατί ὁ λόγος μας γιὰ ποσότητα καὶ ποιότητα ἔχει τὴ σημασία του. Καὶ τὸ λέμε αὐτό, γιατί σὲ ἄλλες μορφές πολιτεύματος, πού ἡ συμμετοχὴ τοῦ Πολίτη στὰ κοινὰ ἰσοῦται μὲ τὸ μηδέν, ἢ κλιμακώνεται ἀνάλογα μὲ τὰ πρόσωπα καὶ τὶς περιστάσεις, ἔχουν μεγάλη ποικιλία. Στὸ δημοκρατικό, ὅμως, πολίτευμα ὅπου ἡ συμμετοχὴ τοῦ κάθε Πολίτη στὰ κοινὰ εἶναι ἰσότιμη, τὰ δικαιώματά του εἶναι ἴσα. Ἔτσι, καὶ πρῶτα ἀπ' ὅλα, ὅλοι οἱ Πολίτες εἶναι ἴσοι ἀπέναντι στοῦ Νόμου, σύμφωνα μὲ τὸν βασικὸ δομικὸ Νόμο τῆς δημοκρατικῆς Πολιτείας, πού εἶναι τὸ Σύνταγμα.

Ἄν, ὅμως, τώρα πάμε ἀπὸ τὴ θεωρία στὴν πράξη θὰ παρατηρήσουμε ὅτι καὶ στὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα ἀπαντᾶμε διακρίσεις δικαιωμάτων. Αὐτὲς προέρχονται ἀπὸ μιὰ ἀτελὴ ἀντίληψη τῶν δημοκρατικῶν ἀρχῶν περὶ ἰσονομίας. Οἱ διακρίσεις αὐτὲς ἀποτελοῦν τὴ νοσηρὴ πλευρὰ τοῦ θέματος. Ὑπάρχουν, ὡστόσο, καὶ διακρίσεις πού εἶναι ἀπολύτως ἀποδεκτές. Τὰ πρόσωπα, δηλαδή, ἐκεῖνα πού προσφέρουν ἰδιαιτέρως ὑπηρεσίες στὴν Πολιτεία ἀπολαμβάνουν ἰδιαίτερα δικαιώματα. Ἄν τὰ δικαιώματα αὐτὰ εἶναι νόμιμα, τότε ἡ νομιμότητά τους δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴ θεωρητικὴ ἀρχὴ τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ λειτουργία του.

Ἡ διάκριση ἢ ὅποια ὑπάρχει ἀνάμεσα στὰ δικαιώματα πού προέρχονται ἀπὸ τὴ

θεωρητικὴ ἀρχὴ τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος καὶ στὰ ἄλλα πού προέρχονται ἀπὸ τὴ λειτουργία του, σχετίζεται μὲ τὴ διάκριση ἢ ὅποια γίνεται ἀνάμεσα σὲ ἴσα καὶ σὲ ἴδια δικαιώματα. Ἀναλυτικότερα, ὅλοι οἱ Πολίτες ἔχουν ἴσα δικαιώματα ἐπειδὴ μετέχουν στὰ κοινὰ. Δὲν ἔχουν, ὅμως, ὅλοι τὰ ἴδια δικαιώματα ἐπειδὴ γιὰ τὸν καθένα στὴν καθημερινὴ πράξη ἢ συμμετοχὴ του στὰ κοινὰ εἶναι διαφορετικὴ. Μὲ ἄλλα λόγια τὸ ἰδιαίτερο δικαίωμα τοῦ Πολίτη πού πηγάζει ἀπὸ τὴ λειτουργία τοῦ Πολιτεύματος δὲν ἀποτελεῖ γι' αὐτὸν μιὰ πρόσθετη προσωπικὴ ἀρχή, ἢ ὅποια, τότε, θὰ στοιχειοθετοῦσε ἀνισότητα, ἀλλὰ ἓνα μέσο, ἢ μιὰ διευκόλυνση γιὰ νὰ ὑπηρετήσῃ καλύτερα τὸ Κράτος.

* * *

Μετὰ τὰ ὅσα εἶπαμε παραπάνω γιὰ τὸ δικαίωμα τοῦ Πολίτη, εἶναι καιρὸς νὰ ἐλθουμε καὶ στίς ὑποχρεώσεις του. Ἄν τὸ δικαίωμα τοῦ Πολίτη ἀπορρέει ἀπὸ τὴ συμμετοχὴ του στὰ κοινὰ, τότε ἡ ὑποχρέωσή του γι' αὐτὰ σχετίζεται μὲ αὐτὴ τὴν ἴδια τὴ συμμετοχὴ του στὰ κοινὰ. Ἔτσι μεταξὺ δικαιώματος καὶ ὑποχρέωσης ὑπάρχει μιὰ σύζευξη. Ἄν στὴ σχέση αὐτὴ, τὴ χρονικὴ προτεραιότητα ἔχει ἡ ὑποχρέωση, δὲν σημαίνει καθόλου ὅτι ἡ σχέση αὐτὴ κινεῖται μονόδρομα ἀπὸ τὴν ὑποχρέωση στὸ δικαίωμα. Ἀντίθετα ὑπάρχει μιὰ διαλληλότητα ἢ ὅποια συνεχῶς ἀνακυκλώνεται. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἀπὸ τὴν ὑποχρέωση ἀπορρέει τὸ δικαίωμα ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ δικαίωμα ἀπορρέει ἡ ὑποχρέωση.

Καὶ ἐνῶ ἡ ἀλληλουχία μεταξὺ ὑποχρέωσης καὶ δικαιώματος εἶναι φανερὴ καὶ ἀποδεκτὴ, ἢ ἐξάρτηση, ὅμως, τῆς ὑποχρέωσης ἀπὸ τὸ δικαίωμα, δὲν ἔχει ἀρκετὰ συνειδητοποιηθεῖ. Στὸ σημεῖο αὐτὸ χρειάζεται ἡ ἐκπαιδευτικὴ παρέμβαση τῆς Πολιτείας γιὰ νὰ κάνει φανερὸ ὅτι ὁ καλύτερος τρόπος νὰ ὑπερασπίσῃ ὁ Πολίτης τὰ δικαιώματά του εἶναι ἢ συνεχῆς ἀπὸ μέρους

του προσπάθεια να μετέχει στα κοινά.

Ἄπο τὰ παραπάνω δγαίνει τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ Πολίτης δὲν φτάνει μόνο νὰ εἶναι συντονισμένος μὲ τὸ ιδεῶδες καὶ τὶς ἀρχὲς ποὺ διέπουν τὴν Πολιτεία. Οὔτε πάλι νὰ ἀρκεῖται στὸ νὰ ἐκπληρώνει τὶς ὑποχρεώσεις του ἀπέναντι στὸ Κράτος, τὶς ὁποῖες ἀπαιτοῦν οἱ νόμοι, ὅπως π.χ. ἡ στράτευση, ἡ πληρωμὴ τῶν φόρων κ.λ.π. Ἐκεῖνο ποὺ πρέπει, κυρίως, νὰ πρυτανεύει εἶναι τὸ νὰ θροῖκεται ὁ Πολίτης σὲ συνεχὴ ἐπαγρύπνηση καὶ σὲ σταθερὸ ἐνδιαφέρον γὰ τὴν ὑπεράσπιση καὶ τὴν πρόοδο τῆς Πολιτείας τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ δομικὸ καὶ ὀργανικὸ μέλος.

Ὁ Πολίτης ποτὲ δὲν πρέπει νὰ ἀρνεῖται τὴν ἐκπλήρωση τῶν ὑποχρεώσεων του ἀπέναντι στὴν Πολιτεία. Οὔτε πάλι νὰ τὶς μεταθέτει στοὺς ὤμους τῶν ἄλλων. Αὐτό, βέβαια, δὲν σημαίνει ὅτι δὲν ὑπάρχει λειτουργικὴ διαφοροποίηση ἀνάμεσα σὲ εὐθύνες, καὶ σὲ ὑποχρεώσεις. Ἐκεῖνο, πάντως, ποὺ γίνεται σαφές, εἶναι, κατ' ἐξοχὴν, τὸ καθήκον ὅλων τῶν Πολιτῶν νὰ συμβάλουν, συνεχῶς, στὰ κοινά, ὄχι μόνο ὑλικά, ἀλλὰ, κυρίως, πνευματικά. Ἄπο τὴν τελευταία αὐτὴ διαπίστωση δγαίνει, ἐπίσης, τὸ συμπέρασμα ὅτι δημιουργεῖται στὸν Πολί-

τὴ ἓνας νέος καὶ σοβαρὸς κύκλος ὑποχρεώσεων ποὺ, ἂν καὶ δὲν ἔχει, ἀρκετά, συνειδητοποιηθεῖ, ἀποτελεῖ, πάντως, τὴν προϋπόθεση καὶ τὸ βάθος, πάνω στὸ ὁποῖο θὰ στηριχθοῦν ὅλες οἱ ὑποχρεώσεις τοῦ Πολίτη ἀπέναντι στὴν Πολιτεία.

***

Ἄν μεταφέρουμε, τώρα, τὰ λεγόμενά μας, στὴν πράξη, ὅλα αὐτὰ σημαίνουν ὅτι ὁ Πολίτης, πρέπει νὰ ἔχει, ὡς ἀρχικὴ καὶ βασικὴ του ὑποχρέωση, νὰ ἐνδιαφέρεται γὰ τὴν ὑπόσταση τῆς Πολιτείας, τῆς ὁποίας, ὅπως εἶδαμε, ἀποτελεῖ δομικὸ καὶ ὀργανικὸ μέλος. Πρέπει, δηλαδή, νὰ μετέχει στὴν ἱστορικὴ τῆς μοῖρα. Στὶς παραδόσεις τῆς. Στὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμά τῆς. Μὲ ἄλλα λόγια, νὰ μετέχει σὲ ὀλόκληρη τὴν πνευματικὴ τῆς δομὴ καὶ ὑπόσταση. Ἄκόμη, ὅλα αὐτὰ, σημαίνουν, ὅτι ὁ Πολίτης ἔχει τὴν ὑποχρέωση νὰ συμβάλλει στὴν ἐφαρμογὴ τῶν νόμων καὶ τὴν περιφρούρηση τῆς ζωῆς τῆς Πολιτείας. Τέλος, ὅλα αὐτὰ, σημαίνουν ὅτι ὁ Πολίτης πρέπει νὰ μετέχει ἐνεργὰ σὲ κάθε προσπάθεια γὰ τὴν πρόοδο καὶ τὴν εὐημερία τῆς Πολιτείας.

ΧΑΡ. ΜΠΑΜΠΙΛΗΣ
Δημοσιολόγος

Ἡ ἐγγραφή νέων συνδρομητῶν εἰς τὰς « Ἀκτῖνας » εἶναι ἓνα πνευματικὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἡμποροῦμε νὰ ἐπιτελέσωμε ὅλοι, μὲ μικρὰν προσπάθειαν.

σια τὰ ἀνθελληνικά των καὶ ἀντιχριστιανικά των αἰσθήματα.

Συγκεκριμένα ἀναφερόμαστε στὴν περίπτωση παρενοχλήσεως τῆς θρησκευτικῆς τελετῆς τοῦ ἁγιασμοῦ τῶν ὑδάτων στὴν Κωνσταντινούπολη ἀπὸ τὸν Πατριάρχη κ. κ. Βαρθολομαῖον τὴν ἡμέρα τῶν Θεοφανείων ἀπὸ ὁμάδες τῶν λεγομένων «γκρίζων λύκων».

Δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ διακρίνει κανεὶς τὶ ἀκριβῶς συμβαίνει στὴν γειτονικὴ χώρα γιὰ τὶς σχέσεις τοῦ ἐπισημοῦ κράτους καὶ τοῦ παρακράτους. Τὰ φοβερὰ γεγονότα τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1955 στὴν Κωνσταντινού-

πολη καὶ τὴν Σμύρνη δικαιολογοῦν κάθε τέτοιου εἴδους ὑποψία.

Ἄλλωστε ἡ ἀμφισβήτηση ἐκ μέρους τῆς τουρκικῆς πολιτείας τοῦ τίτλου τοῦ οἰκουμενικοῦ γιὰ τὸν Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ ὥς ἐκ τούτου ὑποβάθμιση τοῦ ρόλου του ἐνισχύει μία τέτοια ὑπόθεση.

Ἐξ ὅλων αὐτῶν τὸ συμπέρασμα εἶναι, ὅτι θὰ πρέπει πολλὰ πράγματα νὰ ἀλλάξουν, ὄχι μόνον στὴν ἐπιφάνεια ἀλλὰ καὶ στὸ βάθος, γιὰ νὰ εἶναι ἡ Τουρκία ἀξία τῆς τιμῆς νὰ γίνῃ ἰσότιμο μέλος τῶν χωρῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνώσεως.

ΒΑΣ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

*Πῶς ν' ἀνεβῶ στὴν Πνύκα, Κύριε!
Πῶς ν' ἀνεβῶ στὴν Πνύκα
ν' ἀκούσω τῶν Ἀθηναίων τὸ χάχανο
γιὰ κεῖνον τὸν σπερματολόγο.*

*Πῶς ν' ἀνεβῶ στὸν Παρθενῶνα, Κύριε!
Πῶς ν' ἀνεβῶ στὸν Παρθενῶνα
νὰ ἰδῶ τὸν γιὸ τοῦ Ἀνδρούτσου νὰ γκρεμίζουνε
λέγοντας πῶς αὐτοκτόνησε.*

*Πῶς ν' ἀνεβῶ στὸ Παλαμῆδι, Κύριε!
Πῶς ν' ἀνεβῶ στὸ Παλαμῆδι
νὰ ἰδῶ στὴ φυλακὴ τοῦ Γέρου τὴν κατασκότεινη
νὰ κλείνουν μέσα τὴν Ἑλλάδα...*

*Πῶς νὰ σταθῶ στὶς Θερμοπύλες, Κύριε!
Πῶς νὰ σταθῶ στὶς Θερμοπύλες
ἂν δὲν μοῦ δώσεις τὴν πανοπλία Σου
ὀλάκερη νὰ πολεμήσω;*

ΝΙΚΟΣ Θ. ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΗΝ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

– Την Κυριακή 30 Ιανουαρίου 2005 που η Έκκλησία μας γιορτάζει τη μνήμη τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, πού ὡς γνωστόν εἶναι οἱ προστάτες τῆς Παιδείας μας, προσκλήθηκαν ὅλοι οἱ φοιτητές καί οἱ Καθηγητές τῶν ΑΕΙ καί ΤΕΙ, στή Θεία Λειτουργία, στόν Μητροπολιτικό Ναό τῶν Ἀθηνῶν, τήν ὁποία ἐτέλεσε ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κ. κ. Χριστόδουλος, πλαισιούμενος ἀπό ἀρετούς ἱερεῖς καί διακόνους. Ἡ πρωτοβουλία τῆς προσκλήσεως τῶν Καθηγητῶν καί φοιτητῶν στήν πανηγυρική αὐτή Θεία Λειτουργία, ἀνήκει στό Γραφεῖο Νεότητας τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, στή Χριστιανική Φοιτητική Ἐνωση καί στή Χριστιανική Φοιτητική Δράση. Ἦταν ὑπέροχες καί συγκινητικές αὐτές οἱ ὥρες συμπροσευχῆς τῶν νέων αὐτῶν πού, ὡς αὐριανοί ἐπιστήμονες, θά πλαισιώσουν καί θά λαμπρύνουν τήν ἐπιστημονική κοινότητα τῆς Ἑλλάδος. Ἀρκετοί Καθηγητές καί μεγάλο πλῆθος φοιτητῶν ἀνταποκριθῆκε στήν πρόσκληση γιά συμπροσευχή τήν ἡμέρα αὐτή, πού γιορτάζουμε τοὺς προστάτες τῶν Γραμμάτων καί τῆς Παιδείας. Τὸ γεγονός αὐτό, δείχνει ἀπ' ἐνός τὸν μεγάλο σεβασμὸ καί τὴ μεγάλη τιμὴ πού ἐκφράζει ἡ πανεπιστημιακή κοινότητα πρὸς τοὺς Τρεῖς Μεγάλους Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας καί ἀπ' ἑτέρου δίνει ἐλπιδοφόρα μηνύματα γιά τὸ ὅτι οἱ αὐριανοί ἐπιστήμονες δὲν ἀρκοῦνται μόνο στήν ἐπιστημονική καθαρὰ γνώση, ἀλλὰ ταυτόχρονα ἐνστερνίζονται καί τὶς ἠθικὲς καί πνευματικὲς ἀξίες πού βασιζοῦνται στὰ διδάγματα τοῦ Εὐαγγελίου καί τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Ἀξίζουν θερμῶν συγχαρητηρίων τέτοιες πρωτοβουλίες καί εὐχόμεθα νὰ καθιερωθεῖ σὲ ετήσια βάση ἡ

πρωτοβουλία αὐτῆ τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν καί τῶν χριστιανικῶν φοιτητικῶν κινήσεων.

– Ὁ ἐθνικὸς διάλογος γιά τὴν Παιδεία ξεκίνησε! Στὶς 21 Ἰανουαρίου 2005, ὁ Πρωθυπουργὸς κ. Κ. Καραμανλῆς κήρυξε τὴν ἔναρξη τοῦ ἐθνικοῦ διαλόγου, στὸ Ζάπειο Μέγαρο. Ὁ κ. Καραμανλῆς, κηρύσσοντας τὴν ἔναρξη τοῦ ἐθνικοῦ διαλόγου, τόνισε ὅτι: «Εἶναι ἡ ὥρα νὰ κτίσουμε τὸ ἐλληνικὸ ἐκπαιδευτικὸ σύστημα τῆς Νέας Ἐποχῆς, μὲ ἐκσυγχρονισμό τῶν δομῶν καί τῶν ὑποδομῶν του, μὲ ἀξιολόγηση τοῦ παραγόμενου ἔργου, μὲ ἐνίσχυση τῆς θέσης καί τοῦ κύρους τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ κόσμου».

Ἐδῶσε ὁ Πρωθυπουργὸς στήν ὁμιλία του, ἔμφαση στὶς προτεραιότητες γιά τὴν τριτοβάθμια ἐκπαίδευση, λέγοντας ὅτι θά πρέπει νὰ γίνουν τὰ ἑξῆς: 1) Ἀλλαγὴ τοῦ θεσμικοῦ πλαισίου τῶν ΑΕΙ, γιά νὰ ἀποκτήσουν περισσότερη ἐλευθερία γιά μακροχρόνιο προγραμματισμὸ καί εὐελιξία στήν οἰκονομικὴ διαχείρισή τους. 2) Ἀξιολόγηση καί πιστοποίηση τῶν Πανεπιστημίων. 3) Ἀνάπτυξη τῆς κινητικότητας στόν Εὐρωπαϊκὸ χῶρο καί ἀναγνώριση πτυχίων σὲ εὐρωπαϊκὸ ἐπίπεδο. 4) Ἀνάπτυξη εὐρωπαϊκῶν διαπανεπιστημιακῶν προγραμμάτων σπουδῶν. 5) Ἐνίσχυση τοῦ θεαμοῦ τῶν Γραφείων Σταδιοδρομίας καί 6) Τὸ πρόβλημα τῶν «αἰώνιων» φοιτητῶν. Ὅπως ἀνέφερε χαρακτηριστικά: «Βασικὸς στόχος μας εἶναι ἡ σύνδεση τῆς τριτοβάθμιας ἐκπαίδευσης μὲ τὴν παραγωγικὴ διαδικασία καί τὴν ἀγορὰ ἐργασίας». Γιά τὸν ἐθνικὸ αὐτὸν διάλογο ἔχει συσταθεῖ ἕνα Ἐθνικὸ Συμβούλιο Παιδείας (ΕΣΥΠ), ὅπου συμμετέχουν 32 ἄτομα. Ἔχει ἕνα πρόεδρο καί τρεῖς προέδρους τῶν τριῶν βαθμίδων ἐκπαίδευσης:

Πανεπιστήμια, ΤΕΙ, ύποχρεωτική εκπαίδευση. Μέλη είναι εκπρόσωποι από τὰ κόμματα, τὴν Ἱερὰ Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τὰ Ἐκπαιδευτικά Ἰδρύματα καὶ τοὺς φορεῖς ποὺ ἄπτονται τῆς ἐκπαίδευσης, τὶς συνδικαλιστικὲς ὀργανώσεις τῶν Πανεπιστημιακῶν, τῶν Καθηγητῶν ΤΕΙ, τὴν ΟΛΜΕ, τὴ Διδασκαλικὴ Ὁμοσπονδία, τὴν ΟΙΕΛΕ (Ἰδιωτικοὶ Ἐκπαιδευτικοί), τὴ ΓΣΕΕ, τὴν ΑΔΕΔΥ, τὴν Ἀνωτάτη Συνοσπονδία Γονέων, τὴν Τοπικὴ Αὐτοδιοίκηση καὶ τὴ Νομαρχιακὴ Αὐτοδιοίκηση. Οἱ φοιτητές, δυστυχῶς, δὲν ἔχουν ὀρίσει ἐκπρόσωπό τους, διότι ἡ ΕΦΕΕ δὲν ἔχει συγκροτηθεῖ σὲ σῶμα, λόγω τῶν γνωστῶν διαφοριῶν ἐπὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν φοιτητικῶν ἐκλογῶν. Τὰ Μέλη τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου Παιδείας, ἔχουν νὰ ἀντιμετωπίσουν τὰ πολὺ σοβαρὰ προβλήματα ποὺ ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα ἡ Παιδεία τῆς Ἑλλάδος νὰ βρίσκεται σὲ παρακμὴ καὶ γενικὰ σὲ

χαμηλὴ στάθμη, συγκρινόμενη μὲ ἐκεῖνη ἄλλων εὐρωπαϊκῶν χωρῶν. Ἡ σοβαρότητα τοῦ θέματος, θὰ πρέπει νὰ προβληματίσει ὅλα τὰ Μέλη τοῦ ΕΣΥΠ, ὥστε οἱ προτάσεις γιὰ τὶς ἀλλαγὲς ποὺ θὰ ἀναβαθμίσουν ποιοτικὰ τὴν παρεχόμενη ἐκπαίδευση σὲ ὅλες τὶς ἐκπαιδευτικὲς βαθμίδες, νὰ εἶναι ὀλοκληρωμένες, χωρὶς νὰ ἀφήνουν κενὰ, νὰ εἶναι πρακτικῶς ἐφαρμόσιμες στὶς ἐλληνικὲς συνθῆκες καὶ νὰ εἶναι ἀποδεκτὲς ἀπὸ τὴν πανεπιστημιακὴ κοινότητα καὶ ὅλους τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς ὄλων τῶν βαθμίδων ἐκπαίδευσης καθὼς ἐπίσης ἀπὸ τὰ πολιτικὰ κόμματα καὶ τὴν ἐλληνικὴ κοινωνία. Ἐλπίζουμε καὶ εὐχόμαστε, ὁ ἐθνικὸς αὐτὸς διάλογος, νὰ ἀποτελέσει, μὲ τὰ συμπεράσματα ποὺ θὰ ἐξαχθοῦν, σημαντικὸ ἱστορικὸ γεγονός γιὰ τὴν Παιδεία τῆς Ἑλλάδος.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΓΙΑΜΒΡΙΑΣ

Ὁμότιμος Καθηγητὴς

Γεωπονικοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΠΡΟΣΟΧΗ ΣΤΟΥΣ

«ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΥΣ ΛΥΚΟΥΣ»!

Νωρὶς τὸ πρωτὶ τῆς 10ης Ἰανουαρίου, τὸ τηλεφωνικὸ κέντρο τῆς Ἀμέσου Δράσεως δέχεται ἓνα ἀγωνιώδες τηλεφώνημα ἐνὸς βουρκαωμένου πατέρα ἀπὸ ἓνα διαμέρισμα τῶν Ἀμπελοκήπων. Οἱ ἀστυνομικοὶ ποὺ ἐπιλαμβάνονται τοῦ περιστατικοῦ, παγώνουν μπροστὰ στὸ θέαμα ποὺ ἀντικρίζουν: Ἕνας 18 χρονὸς κειτόταν σὲ ἡμιθανὴ κατάσταση στὸ κρεβάτι του. Δίπλα του ὁ ἠλεκτρονικὸς ὑπολογιστὴς του, συνδεδεμένος μὲ τὸ διαδίκτυο, καὶ πιὸ πέρα ἓνα ἀνοιγμένο κουτὶ φυτοφαρμάκου.

Λίγο ἀργότερα ὁ νεαρὸς ἄφηγε τὴν τελευταία του πνοή μέσα στὸ ἀσθενοφόρο. Ὁ ἠλεκτρονικὸς ὑπολογιστὴς καὶ τὸ ὑπόλειμμα τοῦ φυτοφαρμάκου μεταφέρθηκαν στὴ Διεύθυνση Ἐγκληματολογικῶν Ἐρευνῶν, οἱ ἄνδρες τῆς ὁποίας ἀνοίξαν τὸ ἠλεκτρονικὸ

ταχυδρομεῖο τοῦ 18χρονου καὶ ἐμβρόντητοι συνειδητοποίησαν ὅτι ὁ νεαρὸς εἶχε αὐτοκτονήσει, βάσει ὁδηγιῶν ποὺ λάμβανε ἀπὸ μιὰ ἄγνωστη γυναίκα στὸ *Internet!*

Ἡ ἀποκωδικοποίηση τῶν ἠλεκτρονικῶν ἀποτυπωμάτων τοῦ ἀγνώστου «καθοδηγητῆ» ἔφερε μιὰ ὁμάδα ἀστυνομικῶν τοῦ Τμήματος Ἐγκλημάτων κατὰ Ζωῆς τῆς Ἀσφάλειας Ἀθηνῶν σὲ ἓνα *Internet café* τῶν Χανίων καὶ σὲ ἓναν 25χρονο ἄνδρα ποὺ ἐπικοινωνοῦσε μὲ τὸν ἄτυχο νεαρό, ὑποδύμενος μιὰ γυναίκα. Στὴν ἀνάκριση ὁ νεαρὸς Χανιώτης παραδέχθηκε ὅτι ἀλληλογραφοῦσε μὲ τὸν 18χρονο, χωρὶς νὰ γνωρίζει τίποτε γι' αὐτόν, καὶ ὅτι «γιὰ πλάκα» τοῦ ἔδωσε ὁδηγίες ποὺ δῆθεν θὰ τὸν ὀδηγοῦσαν σὲ ἓνα ἡρεμο τέλος τῆς ζωῆς του!

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἡ τεράστια χρησιμότητα τῶν νέων τεχνολογιῶν καὶ τοῦ διαδικτύου ἐπισκιάζονται ἀπὸ τέτοια περιστα-

τικά, που πηγάζουν κυρίως από τους επικίνδυνους χώρους των *chat rooms*, των χώρων του *Internet* στους οποίους γίνονται ελεύθερα «συζητήσεις» για προσωπικά θέματα, ακόμη και για αυτοκτονίες. "Αν και το περιστατικό των Άμπελοκήπων είναι πρωτοφανές για τη χώρα μας, στο εξωτερικό τείνει να γίνει μια συνηθισμένη αιτία νεανικής αυτοκτονίας.

Οι μεγάλες δυνατότητες του διαδικτύου έλκουν τις νεαρές κυρίως ηλικίες. Η ανωνυμία όμως των χρηστών καθίσταται επικίνδυνη και εύκολα οδηγεί σε αντικοινωνικές συμπεριφορές. Έδώ αρχίζει πλέον ο ρόλος των γονέων, που καλούνται να συνειδητοποιήσουν και να αντιμετωπίσουν τους «ηλεκτρονικούς λύκους» που απειλούν τα παιδιά τους, χωρίς να τα απομακρύνουν από τις σύγχρονες τεχνολογίες που είναι χρήσιμες και απαραίτητες στην μετέπειτα επαγγελματική τους πορεία.

Τα παιδιά πρέπει να γνωρίζουν ότι οι γονείς τους είναι καλύτεροι φίλοι από το πρόσωπο *Internet*. Μαζί τους πρέπει να ταξιδεύουν στο διαδίκτυο και να προσέχουν να μη «συνομιλούν» ποτέ με αγνώστους, ούτε να τους συναντούν.

Πρέπει να μάθουμε στα παιδιά μας να προστατεύουν τον έαυτό τους και τα προσωπικά τους δεδομένα. Να μη στέλνουν μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου το όνομά τους, αριθμούς τηλεφώνων, διευθύνσεις, φωτογραφίες, το σχολείο ή το φροντιστήριο τους.

"Ας αντιληφθούν τα παιδιά μας ότι πολύ συχνά οι άνθρωποι εμφανίζονται στο διαδίκτυο με ψεύτικα στοιχεία. "Οτι πρέπει να συζητούν με τους γονείς τους όσα συναντούν στο διαδίκτυο, όπως κάνουν και για άλλα θέματα που τα απασχολούν. "Οτι δεν πρέπει να απαντούν σε προσβλητικά μηνύματα και να αναφέρουν στους γονείς τους ό,τι δελεαστικό, περιέργο ή άκατανόητο μήνυμα δέχονται.

"Αν θέλουν όπωσδήποτε να «συνομιλούν» στα *chat rooms*, τότε οι γονείς μπο-

ρούν να επιλέξουν «χώρους συνομιλίας για παιδιά», που επιβλέπονται από ενήλικους συντονιστές που απομακρύνουν όποιονδήποτε επικίνδυνος. Έπιπλέον, μπορούν να εγκατασταθούν στους υπολογιστές των παιδιών φίλτρα που απαγορεύουν την πρόσβαση σε συγκεκριμένες ιστοσελίδες.

Σύμφωνα με τη Διεθνή Ένωση για την Έξακριβωση Έγκλημάτων, ή πλειοψηφία των παιδιών επισκέπτεται κυρίως *chat rooms*, στα οποία πρώτο θέμα συζήτησης είναι το σέξ. Ο ένας στους δύο ενήλικες δεν επιβλέπουν τα παιδιά τους την ώρα που αυτά «σερφάρουν». Το ένα στα τρία παιδιά ούδέποτε έλαβαν συμβουλές από τους γονείς τους, σχετικά με την πλοήγηση στο *internet*. Η πλειοψηφία γονέων και δασκάλων δεν γνωρίζουν πώς να προσεγγίσουν το διαδίκτυο.

Είναι ξεκάθαρο ότι απαιτούνται συγκεκριμένες ενέργειες που θα έχουν ως στόχο να μεγιστοποιήσουν τα θετικά αποτελέσματα της χρήσεως του διαδικτύου, ελαχιστοποιώντας τις πιθανότητες οποιωνδήποτε ύποπτων και επικίνδυνων συναλλαγών.

ΜΑΚΗΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Η «ΕΞΥΠΝΗ» ΚΑΙ

«ΤΟΛΜΗΡΗ» ΤΗΛΕΟΡΑΣΙΣ

Στην *Καθημερινή* (6.2.2005) αφιερώθη μία ολόκληρος σελίς της εφημερίδος για την παρουσίασι ενός νέου φαινομένου στα τηλεοπτικά δεδομένα των Ήνωμένων Πολιτειών της Αμερικής. Ο δημοσιογράφος - κριτικός κινηματογράφου κ. Παναγιώτης Παναγόπουλος παρουσίασε τα νέα είδη των τηλεοπτικών σειρών, οι οποίες παράγονται στις Η.Π.Α. και αποκτούν φανατικό κοινό. «Μερικοί άνθρωποι σκέφθηκαν εύφυη σενάρια τηλεοπτικών σειρών, όρισμένα τολμηρά στελέχη τηλεοπτικών σταθμών έπένδυσαν σ' αυτά και ένα μεγάλο κοινό, μεγαλύτερο απ' αυτό που θα μπορούσαμε να φανταστούμε, τις παρακολουθεί φανατικά. Η νέα «έξυπνη» τηλεόραση, που παράγε-

ται με κινηματογραφική αισθητική και σε πολλές περιπτώσεις είναι πολύ πιο τολμηρή από τον κινηματογράφο, βρίσκει το κοινό της, ακόμη και σε χώρες όπως η Ελλάδα». Κατόπιν, αναλύει εν περιλήψει τις υποθέσεις των τηλεοπτικών σειρών. «Άγγελος στην Αμερική» (με θέμα το εϊτζ), «Γραφείο Κηδεϊών Φίσερ» (με θέμα τον θάνατο), «sex and the City» (με θέμα τις έρωτικές σχέσεις των τριαντάρηδων), «24» (με θέμα την δράση ενός πράκτορος), «The Sopranos» (με θέμα την ζωή μιας οικογενείας μαφιόζου), «Queer as folk» (με θέμα την ομοφυλοφιλία).

Οι σειρές αυτές έχουν έπιτυχία κατά τον άρθρογράφο επειδή προσεγγίζουν σύγχρονα θέματα της πραγματικότητας με τόλμη. Προκύπτουν, όμως, μερικά ερωτήματα εν σχέσει με τα υποστηριζόμενα. Κατά πρώτον ή εικών της πραγματικότητας, όπως συνήθως προβάλλεται από αυτές τις τηλεοπτικές σειρές, είναι σε μεγάλο βαθμό άπατηλή. Οί ήρωες των σειρών αυτών δέν ομοιάζουν με τον κοινό, καθημερινό και μέσο άνθρωπο, τον εργαζόμενο για την επίβίωσι και πρόοδό του, τον ενδιαφερόμενο για την οικογένειά του. Τουναντίον, οί ήρωες είναι συχνά «πλαστοί», ως να έρχονται από άλλο κόσμο, τον τεχνητό και ποικιλοτρόπως προβαλλόμενο και διαφημιζόμενο κόσμο της μόδας και του θεάματος. Σπανίως οί πρωταγωνιστές αυτών των σειρών δέν ανταποκρίνονται στα επικρατούμενα πρότυπα σαματικής όμορφιάς, κοινωνικής καταξίωσης, μορφώσεως, κ.λ.π.

Κατά δεύτερο, τά κοινωνικά θέματα, γύρω από τά όποια περιστρέφονται οί υποθέσεις των σειρών αυτών, προσεγγίζονται με μονομερές ένδοκοσμικό φρόνημα. Ή κυριαρχούσα αντίληψις για τά θέματα αυτά είναι ή της άνοχης, του πλουραλισμού και ότι κριτήριο της ήθικότητας είναι ή δυνατότης (τό ιερό δικαίωμα!) αυτοεκφράσεως και πραγματώσεως των έπιθυμιών εκάστου ανθρώπου. Άπουσιάζουν, κατά συνέπεια, οί ήθικες προσεγγίσεις γενεών και πολιτι-

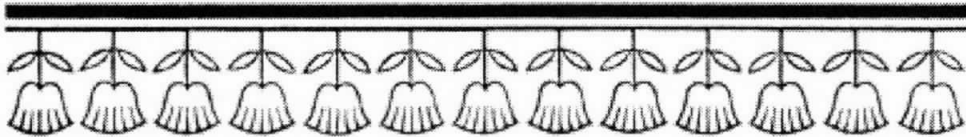
σμών όλοκλήρων: φιλόσοφοι, στοχαστές, θρησκευτικές δοξασίες και πρακτικές άγνοούνται και τά θέματα προσεγγίζονται με μία άσύγγνωστο μονομέρεια.

Ένα τρίτο ερώτημα είναι γιατί οί σειρές περιορίζουν τον κοινωνικό τους προβληματισμό στα ζητήματα, τά όποια αντιμετώπιζουν (κυρίως άν όχι και άποκλειστικώς) οί πολίτες των προηγμένων δυτικών χωρών, και δη των Η.Π.Α. Πόση τόλμη χρειάζεται ή δημιουργία αντίστοιχων σειρών με ζητήματα, τά όποια να άπασχολούν ανθρώπους του Τρίτου Κόσμου, όπως ό άναλφαβητισμός, ή πείνα, ή έξαθλίωσις, ή έλλειψις νερού και φαρμάκων, ή οικονομική έκμετάλλευσις από τις πολυεθνικές εταιρείες, ή άρπαγή του πλούτου και του ανθρώπινου δυναμικού τους, και τόσα άλλα θέματα, τά όποια άποτελούν την πραγματικότητα της πλειοψηφίας του πληθυσμού της γης; Με τον τρόπο αυτό οί σειρές αυτές άποδεικνύουν για άλλη μιá φορά τον άτομικισμό, ό όποιος διέπει τους ανθρώπους των δυτικών κοινωνιών, ιδίως αυτούς, οί όποιοι δημιουργούν «έξυπνη» και «τολμηρή» τηλεόρασι.

Οί έκπομπές αυτές προπαγανδίζουν στην παγκοσμιοποιημένη ανθρώπιότητα, πρότυπα και στάσεις ζωής, οί όποιες πόρρω άπέχουν από την όρθόδοξο πίστι και ζωή. Νομίζομε ότι χρέος των πιστών χριστιανών είναι, με άφορμή την παρακολούθησι ή προβολή αυτών των σειρών, να συζητούν έντός και εκτός οικογενείας τά ζητήματα, τά όποια τίθενται ή άνακύπτουν από αυτές. Χρειάζεται ή προσέγγισις των ζητημάτων αυτών με βάση την μακροαίωνα και πλουσία παράδοσι και έμπειρία της Όρθοδόξου Έκκλησίας. Το όρθόδοξο ήθος, με την άσκητική και κοινοτική / έκκλησιαστική του διάστασι, είναι ή όντως τολμηρά, έξυπνη και έναλλακτική άπάντησις στα πραγματικά προβλήματα του πραγματικού ανθρώπου.

ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΣΤΗΛΗ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Frank Martin (1890 - 1974)

Ὁ Ἐλβετὸς συνθέτης Φράνκ Μαρτέν, γιὸς ἐνὸς πάστορα (Καλβινιστῆ), ἦταν σὲ ὅλη του τὴ ζωὴ ἕνας συνεπῆς καὶ ἀκλόνητος χριστιανός. Παρόλ' αὐτὰ στὸ ξεκίνημα του ὡς συνθέτης ἔγραψε τὴ «Λειτουργία γιὰ διπλὴ χορωδία» (1922 - 26) καὶ μιὰ χριστουγεννιάτικη Καντάτα (1929), ἀλλὰ δὲν τὶς παρουσίασε στὸ κοινὸ οὔτε τὶς ἐξέδωσε, πιστεύοντας ὅτι «ἡ ἔκφραση τῆς πίστεως εἶναι κάτι ποῦ πρέπει νὰ μένει μυστικὸ στὸν καθένα καὶ δὲν ἔχει νὰ κάνει καθόλου μὲ τὴν γνώμη τοῦ κοινοῦ». Μόνον ὅταν τοῦ ἀνατέθηκε νὰ γράψει ἕνα χορωδιακὸ κομμάτι τὸ 1945 μὲ τὸ τέλος τοῦ Β' Παγκοσμίου πολέμου, ἀλλάξε τὴν ἀποψή του, καὶ ἀρκετὰ σημαντικὰ ἔργα ἀκολούθησαν κατόπιν, καθιερώνοντάς τον ὡς ἕναν ἀπὸ τοὺς σημαντικότερους σύγχρονους συνθέτες θρησκευτικῆς μουσικῆς.

Τελικὰ καὶ ἡ «Λειτουργία γιὰ διπλὴ χορωδία» ἐκδόθηκε, ἀλλὰ μόλις τὸ 1963. Ἕνα ἔργο του ὅμως, ποῦ θεωρεῖται ἀριστούργημα τῆς θρησκευτικῆς μουσικῆς, ἰσάξιο τῶν «Παθῶν» τοῦ Γ. Σ. Μπάχ, εἶναι ὁ «Γολγοθᾶς» (1945 - 48). «Μιὰ δύναμη», ὅπως ὁ ἴδιος ἔλεγε, τὸν ἐσπρωξε νὰ γράψει αὐτὸ τὸ ἔργο ὅταν γιὰ πρώτη φορὰ ἀντίκρουσε τοὺς «Τρεῖς Σταυροὺς» τοῦ Ρέμπραντ. Τὸ ἔργο εἶναι γιὰ τραγουδιστές, χορωδία, ὄρχηστρα, πιάνο καὶ ἐκκλησιαστικὸ ὄργανο, μὲ κείμενο βασισμένο στοὺς ἱεροὺς Εὐαγγελιστὲς καὶ σὲ γραπτὰ τοῦ ἱεροῦ Ἀγίουσίνου. Αὐτὸ δείχνει, πὼς πρέπει νὰ εἶχε μελετήσει καὶ ἐμβαθύνει τόσο στὴν Ἁγία Γραφή ὅσο καὶ στὰ ἱερά κείμενα ἀγίων.

Arthur Honegger (1892 - 1955)

Ὁ Ἀρτύρ Ὀνεγκέρ, γάλλος ἀπὸ Ἐλβετοὺς γονεῖς, ὑπῆρξε ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀντίθετους τῆς ἀποψῆς «ἡ Τέχνη γιὰ τὴν Τέχνη». Μέλος τῆς «Ὁμάδας τῶν Ἑξι», μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους γάλλους συνθέτες Πουλένκ, Μιγιώ, Ὁρίκ, Ντουρὲ καὶ Ταγιεφέρ, προσπάθησε νὰ ἐπαναφέρει τὴν ἰσορροπία ἀνάμεσα στὴ λογικὴ καὶ τὸ συναίσθημα στὴ μουσικῆ. Ἡ πίστη τοῦ Ὀνεγκέρ στὸν Χριστὸ ὑπῆρξε ὑποδειγματικὴ σὲ ὅλη τὴν ζωὴ του καὶ αὐτὸ διακρίνεται σὲ πολλὰ ἀπὸ τὰ ἔργα του ὅπως ἡ «Τρίτη Συμφωνία - Λειτουργικὴ», «Ἰωάννα στὴν Πυρὰ» σὲ ποιήση τοῦ Πῶλ Κλωντέλ, «Ὁ Βασιλιάς Δαυὶδ», «Καντάτα τῶν Χριστουγέννων», «Κραυγὲς τοῦ κόσμου», κ.λ.π.

Darius Milhaud (1892 - 1974)

Ὁ Μιγιώ, ἡγέτης τῆς «Ὁμάδας τῶν Ἑξι», ὑπῆρξε φίλος καὶ συνάδελφος στὴν γαλλικὴ πρεσβεία, κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Α' Παγκοσμίου πολέμου, στὸ Ρίο Ντι Τζανέιρο μὲ τὸν χριστιανὸ ποιητὴ Πῶλ Κλωντέλ (ὡς μορφωτικὸς ἀκόλουθος ὁ Κλωντέλ καὶ ὡς γραμματέας του ὁ Μιγιώ). Ἄν καὶ γόνος παλαιᾶς ἐβραϊκῆς οἰκογένειας ἀπὸ τὴν Προβηγκία, ἐπηρεάστηκε ἀρκετὰ ἀπὸ τὸν Κλωντέλ καὶ τὸ ἔργο του. Συνέθεσε ἀρκετὰ ἔργα μὲ θρησκευτικὸ περιεχόμενον ὅπως ψαλμοὺς, θρησκευτικὲς Καντάτες, καθὼς καὶ τὸ *Pacem in terris*, τὸ ὁποῖο εἶναι χορωδιακὴ συμφωνία πάνω στὴν Ἐγκύκλιο τοῦ Πάπα Ἰωάννη ΚΓ'.

Α. Γ.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Η ΙΑΤΡΙΚΗ ΣΤΟ BYZANTIO

Ἀξιότιμε κ. Διευθυντά,

Ἐφορμὴ τῆς ἐπικοινωνίας μας εἶναι ἕνα ἀξιόλογο, σχετικὰ πρόσφατο, ἄρθρο τῆς «Revue du Praticien» (15.10.2004), μὲ τίτλο: «La médecine byzantine - Une réévaluation nécessaire» (Ἡ βυζαντινὴ ἰατρικὴ - Μιὰ ἀναγκαίᾳ ἐπανεκτίμησι).

Τὸ ἄρθρο αὐτὸ εἶναι γραμμένον ἀπὸ τὴν Μαρία - Ἐλένη - Κονγκουρντώ (Marie - Hélène Congourdeau), ἀπὸ τὸ Κολλέγιο Γαλλίας - Κέντρο Ἱστορίας καὶ Πολιτισμοῦ τοῦ Βυζαντίου.

Ἐπειδὴ πιστεύω, ὅτι θὰ ἐνδιαφέρει τοὺς ἀγαπητοὺς ἀναγνώστες τῶν «Ἀκτίνων», ἰδιαίτερα δὲ τοὺς ἐπιστήμονες, οἱ ὁποῖοι προσφέρουν «ὕπηρεσιες ὑγείας», ἀλλὰ καὶ τοὺς μὴ ὑγειονομικοὺς ἀναγνώστες σας, παίρνω τὸ θάρρος νὰ παρουσιάσω μερικὰ ἀποσπάσματα τοῦ κειμένου.

Γενικά, τὸ ἄρθρο ἀναιρεῖ, μὲ βιβλιογραφικὰ δεδομένα, τὴν εὐρύτατα διαδεδομένη γνώμη περὶ τοῦ «βυζαντινοῦ σκοταδισμού» (*obscurantisme byzantin*).

Ὅσον ἀφορᾷ δὲ στὴν ἰατρικὴ τοῦ Βυζαντίου, στὴν ὁποία ἀναφέρεται ἰδιαίτερα, ἡ συγγραφεὺς ἐπισημαίνει ὅτι, «γιὰ μακρὸ χρόνο εἶχε ἀποδοθεῖ ἡ εἰκόνα μιᾶς βαθμιαίας καταπτώσεως μετὰ τὴ λαμπρὴ ἐποχὴ τῶν γιατρῶν τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος. Βεβαίως, οἱ βυζαντινοὶ γιατροὶ - συγγραφεῖς δὲν ἔκαναν μεγάλες ἐπιστημονικὲς ἀνακαλύψεις, ὅπως οἱ Ἕλληνες πρόγονοὶ τους. Ἔμεναν συχνὰ εὐχαριστημένοι νὰ ἐπαναλαμβάνουν ὅσα ἐκεῖνοι εἶχαν διατυπώσει, ἀκόμη καὶ νὰ δανεῖζονται ἰατρικὲς παραδόσεις ἄλλων λαῶν (Ἄραβες, Πέρσες).

Οἱ βυζαντινοὶ γιατροὶ, ἀπὸ τὶς κατακόμβες ἀκόμη, νοσηλεύαν τοὺς ἀσθενεῖς τους μὲ σεβασμὸ στὴν τέχνη καὶ τὴ διδασκαλίᾳ τοῦ Ἱπποκράτους καὶ τοῦ Γαληνοῦ. Οἱ δά-

σκαλοι αὐτοὶ ἀντιγράφονταν καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς.

Ὅμως, οἱ γιατροὶ τοῦ Βυζαντίου δὲν ἦσαν εὐχαριστημένοι νὰ εἶναι μόνο ἀντιγραφεῖς καὶ ἀρχαιοδίφες. Δημιούργησαν, μὲ τὶς δικῆς τους συλλεκτικὲς προσπάθειες, καὶ δικὰ τους κείμενα καὶ δική τους «ἰατροφιλοσοφία».

Μεγάλοι, γιατροὶ, ὅπως ὁ Παῦλος ὁ Αἰγινήτης, Ἀρεταῖος ὁ Καππαδόκης, Ἀέτιος Ἀμιδινὸς καὶ ἄλλοι, προμήθευαν στοὺς γιατροὺς συλλεκτικὰ ἐγχειρίδια ἀπὸ τὰ σοφὰ ἔργα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἰατρικῆς, μὲ περιγραφὲς κατὰ νόσο ἢ κατὰ ὄργανο. Ἔτσι διατηρήθηκαν, ὡς ἐμᾶς, ἀποσπάσματα ἔργων χαμένων ἀπὸ καιρὸ καὶ «συνταγολόγια», καθὼς καὶ κείμενα μὲ δίκαιες καὶ κανόνες ὑγιεινῆς.

Στὴ βυζαντινὴ γραμματεία θρῖσκουμε ἕνα πνεῦμα ρεαλιστικὸ, μὲ τὸ ὁποῖο πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἐκτιμοῦν ὅτι, «ἀφοῦ ὁ Θεὸς ἔδωσε στοὺς ἀνθρώπους εὐφυΐα καὶ βότανα μὲ ἱαματικὲς ιδιότητες, πρέπει οἱ πρῶτοι νὰ χρησιμοποιοῦν τὰ δευτέρω. Ὅταν ὁ Μοναχὸς Δωρόθεος, ὑπεύθυνος μοναστικοῦ ἀναρρωτηρίου στὴν ἐρημὸ τῆς Γάζας, ρώτησε τὸν Πνευματικὸ του πατέρα, ἂν εἶναι ἐπικίνδυνον νὰ μελετᾷ βιβλία τῆς «βέβηλης ἰατρικῆς», ὁ Γέροντάς του ἀπάντησε: «Ἡ ἰατρικὴ ἐπιστῆμη δὲν ἐμποδίζει κανένα νὰ εἶναι εὐσεβής».

Ἀπὸ τὸ ἄρθρο συμπεραίνει κανεὶς ὅτι, ὁ μεγάλος «νεωτερισμὸς» στὸ Βυζάντιο ἦταν τὸ Νοσοκομεῖο: Ὁργάνωση, λειτουργία, ἐκπαίδευση, ἰατρικὴ ἱεραρχία καὶ ἐξειδίκευση, συστηματικὴ νοσηλευτικὴ ὑπηρεσία. «Ἡ βυζαντινὴ ἰατρικὴ ἀποκαλύπτεται πολὺ πρὸ πλούσια, ἀπὸ ὅ,τι εἶχε προβλεφθεῖ, μὲ τὴν ἀνακάλυψη, πραγματικῶν νοσοκομείων, ὅπου νοσηλεύουν καὶ ἐκπαιδεύουν».

Τὸ κείμενο τῆς Congourdeau ἀναφέρε-

ται πολύ λεπτομερειακά στα προαναφερθέντα και καταλήγει ως εξής:

«Η μεγάλη εισφορά του Βυζαντίου στην εξέλιξη της ιατρικής υπήρξε, θεβαίως, η προτεραιότητα που δόθηκε στην πρακτική και την αποτελεσματικότητα. Περισσότερο από την ανατομία και τη φυσιολογία, οι βυζαντινοί γιατροί ενδιαφέρθηκαν για την θεραπευτική.

Η οργάνωση των νοσοκομείων, ή πολύ πλαισιωμένη διδασκαλία της ιατρικής, το μεγάλο ενδιαφέρον του πρακτικού σταδίου εκπαίδευσης, ή συγγραφή από νοσοκομειακούς γιατρούς θεραπευτικών έγχειριδίων, όπου καταχωρούσαν αποτελεσματικά φάρμακα, ή προσφυγή σε όλες τις παραδόσεις (άραβικές, λατινικές, περσικές), ή γνώση της μεγάλης σχολής της Έλληνικής Αρχαιότητας, χωρίς εκ των προτέρων άλλο, εκτός από την ικανότητα να θεραπεύουν, οι βυζαντινοί δείχνονταν, αν όχι οι μεγάλοι θεωρητικοί της ιατρικής, τουλάχιστον οι μεγάλοι πρακτικοί γιατροί.

Είναι καιρός ώστε, τα στερεότυπα του τύπου, που αναφέρονται στην εισαγωγή «περι βυζαντινού σκοταδισμού», να παραχωρήσουν τη θέση τους σε μίαν ακριβέστερη γνώση της βυζαντινής ιατρικής και μιά αναγνώριση της αξίας της, με όλη τη σημασία αυτής της λέξεως».

Με έξαιρετική τιμή

Ένας ιατρός,

άναγνώστης του Περιοδικού σας.

Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ

Άγαπητές «Ακτίνες»

Το έμπεριστατωμένο κείμενο του καθηγητή κ. Διακόπουλου «Παγκοσμιοποίηση» είναι εκτός των άλλων μεστό νοημάτων και κυρίως μηνυμάτων προς τον υλικό εφημερουντα αλλά πνευματικά ύστερουντα Δυτικό κόσμο.

Να εύχηθοῦμε να φωτίσει ο Θεός τους ισχυρούς της γῆς να συναισθανθοῦν τις εὐθύνες τους και να ἐργασθοῦν για να γεφυρωθεῖ τὸ χάσμα μεταξύ πλουσίων και φτωχῶν χωρῶν.

Ὅμως ἡ παράγραφος τοῦ κειμένου που ἀναφέρεται στοὺς Μεξικανούς γεωργούς που ἔλυσαν τὸ πρόβλημά τους ἀντικαθιστώντας τὴν παθητικὴ καλλιέργεια τοῦ καλαμποκιοῦ μὲ ἄλλες καλλιέργειες πὶδ ἀποδοτικὲς και ἀνταγωνιστικὲς εἶναι ἐντυπωσιακὴ και ἄκρως ἐπικαιρὴ στὶς μέρες μας που οἱ δικοὶ μας βαμβακοπαραγωγοὶ βρίσκονταν πάλι στοὺς δρόμους διεκδικώντας περισσότερα χρήματα για τὸ ἐπιδοτούμενο προϊόν τους.

Ἄν οἱ Ἀρμόδιοι τῆς χώρας μας εἶχαν θυσιάσει τὸ λεγόμενο πολιτικὸ κόστος και εἶχαν ἐφαρμόσει πρόγραμμα ἀναδιάρθρωσης τῶν καλλιεργείων, ὅπως ἐπραξαν οἱ Μεξικάνοι γεωργοί, εἶναι βέβαιον ὅτι πολλὰ προβλήματα ἀπ' αὐτὰ που ταιλαιπωροῦν τὴ συμπαθὴ τάξη τῶν ἐλλήνων γεωργῶν θὰ εἶχαν βρεῖ τὴ λύση τους.

ΚΩΣΤΑΣ Ι. ΓΚΙΑΛΑΣ

«AKTINES». Μηνιαῖον περιοδικόν. Κυκλοφορεῖ τὴν 1ην ἐκάστου μηνός. Ἰδιοκτῆτης: «Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἀκτίνες», ὁδὸς Καρύτη 14, 105 61 Ἀθῆναι, Τηλ. 3235-023. Ἐκδότης και Διευθυντής Συντάξσεως: Γεώργιος Δ. Ἰατρίδης, Παρθενῶνος 26, 117 42 Ἀθῆναι. Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Θεόδωρος Γ. Δούρος, Ἴπποκράτους 189, 114 72 Ἀθῆναι. Τιμὴ τεύχους € 0,90. Ἐτήσια συνδρομὴ, ἐσωτερικοῦ € 9, ἐξωτερικοῦ 30 \$ U.S.A. Ἡ διευθύνσις ἐπιφυλάσσει εἰς εαυτὴν τὸ δικαίωμα νὰ μὴ δημοσιεύῃ ἢ νὰ συντέμνῃ κατὰ τὴν κρίσιν της οἰονδήποτε χειρόγραφον. Χειρόγραφα δημοσιεύμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται. Ἀναγγελία ἐντύπων ἐν γένει και διβλιοκρῆσιαι δὲν δημοσιεύονται. ΚΩΔΙΚΟΣ: 1692.

Τόπος ἐκδόσεως Ἀθῆναι, Μάρτιος 2005

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

Ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις «Ἡ Δαμασκός»

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ

ΒΑΣΙΛ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗ

ΤΕΣΣΑΡΕΣ ΜΟΡΦΕΣ

ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Χρῦσανθος ὁ ἀπὸ Τραπεζοῦντος

Ὁ Κύπρου Μακάριος Β΄

Ὁ Κασσανδρείας Εἰρηναῖος

Ἰωακείμ Γ΄ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης

***

Ε. Ν. ΜΟΣΧΟΥ

ΤΟΜΑΣ ΣΤΕΡΝΣ ΕΛΙΟΤ

Τὸ ἀληθινὸ του πρόσωπο καὶ

ὁ συμβολισμὸς τοῦ ἔργου του

***

ΔΗΜ. Λ. ΒΑΛΛΗΝΔΡΑ

Δρος Ποινικῶν ἐπιστημῶν

Ἐπιτίμου Δικηγόρου

ΘΕΜΑΤΑ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΑΘΟΛΟΓΙΑΣ

Ἐκδόσεις «Ἡ Δαμασκός»

Καρότση 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 210 32 21 283

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

Άπό τις εκδόσεις «Η Δαμασκός»

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ:

π. ΗΛΙΑ ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

○ **ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ**

Προβληματισμοί και προτάσεις

ΤΡΕΙΣ ΜΟΡΦΕΣ ΙΕΡΕΣ:

○ **Η ΕΠΙΒΙΩΣΗ ΕΝΟΣ ΑΓΙΟΥ**

Νικόλαος Μύρων τής Λυκίας

○ **ΑΦΥΠΝΙΣΤΗΣ ΣΤΟΝ ΜΩΡΙΑ**

Ίγνάτιος Λαμπρόπουλος

○ **Ο ΧΡΙΣΤΟΚΕΝΤΡΙΚΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ**

Άλέξανδρος Γκιάλας (Γ. Βερίτης)

***

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΙΩ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΕΛΟΥ

Πρωτοπρεσβυτέρου

Καθηγητού Πανεπιστημίου

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

Θεολογία - Ίστορία - Παιδεία

*

**ΕΘΝΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ
ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ**

***

Έκδόσεις «Η Δαμασκός»

Καρότση 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 210 32 21 283